

Nemzeti Köszolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar
Intézményi Tudományos Diákköri Konferencia

Amerikai és orosz katonai magánvállalatok szerepe a dél-amerikai térségben

Készítette: Hostyánszky Rozina
Intézmény: Nemzeti Köszolgálati Egyetem
Kar: Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar
Szakirány: Nemzetközi biztonság és védelempolitika
Konzulens neve, beosztása: Stepper Péter adjunktus
Neptun kód: GIG7O2

Tartalomjegyzék

Bevezetés	2
1. A katonai magánvállalatok működése, kialakulása, jogi háttere	3
1.1. Általános áttekintés	3
1.2. Kialakulásuk	8
1.2.1. Amerikai Egyesült Államok	8
1.2.2. Oroszországi Föderáció	9
1.3. Jogi hátterük	12
1.3.1. Amerikai Egyesült Államok	12
1.3.2. Oroszországi Föderáció	18
1.3.3. Nemzetközi jogi háttér	20
2. A dél-amerikai térség	24
2.1. Dél-amerikai magánszektor – általánosan hogyan működik a régióban	25
2.2. Térség fontossága amerikai és orosz szemszögből, illetve a kínai befolyás	26
3. Országtanulmányok	32
3.1. Kolumbia	32
3.2. Venezuela	36
4. Konklúzió	39
Felhasznált irodalom	40

Bevezetés

A bipoláris rendszer összeomlása óta a katonai magánvállalatok szerepe folyamatosan növekszik a nemzetközi rendszerben. Az amerikaiak afganisztáni és iraki háborúja megmutatta, hogy olyan mélyen ágyazódtak be korunk fegyveres konfliktusaiba, ahonnan már nincs vissza út. „Más szóval, a sokat idézett weberi meghatározás, miszerint a vesztfáliai állam az egyetlen olyan emberi közösség, amely (sikeresen) igényt tart a fizikai erőszak törvényes alkalmazásának monopóliumára egy adott területen belül, már nem tükrözi számos kortárs fegyveres konfliktus valóságát.”¹ Ez a kialakult helyzet számos kérdést, problémát vet fel és változásokat indukál a jogi, politikai rendszerben, hiszen a világ jelenlegi berendezkedése nincsen rájuk felkészülve, nem követi le a terjeszkedésüket. Ez a deficit, vagyis a PMC-k nagy számú jelenléte és a gyenge lábakon álló szabályozás pontosan leírja a dél-amerikai régió viszonyát a katonai és biztonsági magánvállalatokkal. Az országokban rengeteg helyi vállalat is alakult, azonban külföldiek is többször felbukkannak – vagy a helyi kormány, vagy egy külföldi fél érdekeit képviselve. Ugyan a tisztánlátás végett az első típusra is (helyi kormányok, helyi vállalatok) kitérek, dolgozatomban a külföldi csoportokra összpontosítok, azon belül is az Amerikai Egyesült Államokból és az Oroszországi Föderációból származó katonai magánvállalatokra. Ezen két ország már a hidegháborúban is versengett ebben a régióban. Érdekes lehet megvizsgálni, hogy ez mennyire aktuális még, és ha az, akkor milyen mértékben vállalják fel és használnak nyílt eszközöket egymással szemben. A kép rendkívül összetett, ugyanis a két nagyhatalom egymás ellenében, a saját érdekeik (diplomáciai, politikai, gazdasági, katonai) miatt és más országok befolyásának megállítására végett is fordulnak a PMC-k felé. Ezt fogom körbejárni a következő fejezetekben.

¹ O. Bures, H. Carrapico (2017) Private security beyond private military and security companies: exploring diversity within private-public collaborations and its consequences for security governance. In: Crime Law Soc Change 67: 230.o

A dolgozat az alábbi kérdésekre keresi a választ: A vizsgált országok katonai magánvállalatainak jelenléte a dél-amerikai térségben a nagyhatalmi erőket erősítő eszköz? Miért éri meg az országoknak a reguláris haderő mellett kiszervezni a feladatokat és magánvállalatokat felbérelni? Ez egy időszakos folyamat, amely a hidegháború végén kialakult világrendre reagálva jött létre és a nemzetközi rendszer változásával eltűnhet?

A vizsgálat lefolytatásához a kvalitatív kutatási módszer, azon belül is dokumentum-és tartomelemzés volt a leghasznosabb.² A források között szakkönyvek, folyóirat cikkek, tanulmányok és interjúk is helyet kaptak, a dolgozat felölelte téma nagysága és komplexitása miatt törekedtem a minél reprezentatívabb mintavételre. A források legnagyobb része angol nyelvű, kiegészítve magyar és francia szövegekkel. A felhasznált dokumentumoknál törekedtem az időszerűsége, minél újabb és egyben átfogóbb forrásokat keresve. A múltban történt eseményeknél természetesen felhasználtam az abban az évben íródott cikkeket, tanulmányokat – így kiszűrve az eltelt idő által ráakódott ítéleteket, a mai szemüvegen keresztül torzított múltbeli képet.

A dolgozat a bevezetésen túl három fejezetet, illetve az összegzést tartalmazza. Elsőként a fogalmi meghatározások, a definíciók kaptak helyet, illetve a katonai magánvállalatok kialakulása és működése a két vizsgált országban. Továbbá itt olvashatóak a nemzeti jogi hátterek, kiegészítve a nemzetközi jog a témára vonatkozó szabályaival. A második fejezetben a dél-amerikai privát biztonsági piac bemutatása, működése, problémái következnek, és a térség kapcsolata az amerikaiakkal és az oroszokkal. Az utolsó nagy részben két országtanulmány található, melyeken keresztül lehet a legszemléletesebben bemutatni a vizsgált témát. A dolgozat lezárásaként egy összegzés kapott helyet.

1. A katonai magánvállalatok működése, kialakulása, jogi háttere

1.1. Általános áttekintés

² A kvantitatív módszerek, mint kérdőíves kutatás nem releváns a témából adódóan. Más kvalitatív formáját sem tudtam a kutatás módszertannak alkalmazni, hiszen interjúkészítéssel, statisztikai forrásokkal és adatbázis elemzésekkel nem tudtam volna lefedni a vizsgált témakört.

A közbeszédben, a sajtóban és a szakirodalomban is egymástól markánsan eltérő véleményekkel és megnevezésekkel találkozhatunk, ha a katonai magánvállalatok kerülnek szóba. Ezért fontosnak tartom az általam alapvetőnek tartott fogalmakat először tisztázni. A definíciós nehézségek után a vizsgált országokban a PMC-k kialakulásának történetére is kitérek, ugyanis így válik érthetővé, hogyan váltak kulcsfontosságú külpolitikai eszközzé az Amerikai Egyesült Államokban és Oroszországban.

A PMC az angol Private Military Company rövidítése, amelyet – tekintve, hogy használata a magyar szakirodalomban is elterjedt – jelen dolgozatban a katonai magánvállalat megnevezés szinonimájaként használok. A PMC-k vonatkozásában több tipológia is létezik, a legegyszerűbb két alkategóriára bontja őket: az aktív és a passzív típusokra. Míg az előbbi konkrét fegyveres harcban is szerepet vállal, addig az utóbbi a kiképzésre és a szervezési kérdésekre összpontosít.³ Fontos különbséget tenni a katonai és a biztonsági magánvállalatok között, utóbbit a PSC rövidítés jelzi (Private Security Company). Ezek a cégek olyan szolgáltatásokat nyújtanak, amelyek legfőbb célja az üzleti és vagyonvédelem a bűncselekményekkel szemben. Az elmúlt évtizedekben számuk növekszik, különösen a konfliktusos régiókban, ahol a vállalkozások úgy érzik, hogy nem mindig tudnak megfelelően az állami biztonsági erőkre támaszkodni.⁴

A témához kapcsolódó írásokban gyakran találkozhatunk a PMSC mozaikszóval, amely a katonai és a biztonsági magánvállalatok együttes használatát fejezi ki. Jelen dolgozat nem terjed ki a biztonsági célú vállalatokra, kifejezetten a katonai feladatokat ellátó cégekkel foglalkozik, kivéve azokban az esetekben ahol a két vállalat típus nem különül el egymástól.

A másik kulcsfontosságú fogalom, amelyet tisztázni szeretnék a kontraktor kifejezés. A PMSC-k szerződéses alkalmazottait hívják így, az angol 'contract' vagyis szerződés szóból eredeztetve. Mivel nem katonákról, azonban nem is teljes mértékig civilekről van szó, hiszen fegyvert hordanak és sok esetben a hadszíntéren dolgoznak, így, a kontraktor megnevezés segít áthidalni a fogalmi félreértéseket. A kifejezés általánosan olyan professzionális munkaerőt jelöl, aki szerződés alapján, meghatározott ideig valamilyen szolgáltatást nyújt egy vállalatnak, így nem csak a PMC-k vonatkozásában használatos.⁵

³ Alexandre Faite (2004) Involvement of Private Contractors in Armed Conflict: Implications under International Humanitarian Law, *Defence studies*, 4(2), 3.o.

⁴ Alexandre Faite (2004) i.m.

⁵ PMC contractor definiton, Law Insider, elérhető: [PMC CONTRACTOR Definition | Law Insider](#) (Letöltve: 2022.12.11)

A kontraktor jogi kategorizálásának kérdése a mai napig nem tisztázott. Ez a harctéren való megjelenésük legalitási kérdései mellett, a PMC dolgozók jogainak megállapításában is nehéz helyzetet teremt, hiszen a védettséget, a hadifogoly státuszt, illetve egy emberélet kioltása esetén a büntetőjogi felelősség kérdését a jogi kategóriák szerint állapítják meg. Kombattánsnak nem tekinthető, mivel nem tagja sem a reguláris haderőnek, illetve a harcos jogállás elnyerésére megállapított kritériumoknak általánosan nem felelnek meg. „Kombattánsnak minősülnek a fegyveres erő szervezetébe sorolt önkéntes csapattestek, népi csapatok tagjai is. Utóbbiak akkor is, ha szervezetileg ugyan nem tartoznak a katonai szervezetrendszerhez, de felelős irányítás alatt állnak, megkülönböztető jelzést viselnek, fegyvereiket nyíltan viselik, és tevékenységük során tiszteletben tartják a hadviselés szabályait és szokásait. Ez a kombattánsi alakzat megfelel a magyar közbeszédben téves tartalommal elterjedt „népfelkelés” fogalmának.”⁶ Civilként sem hivatkozhatunk rá, hiszen katonai feladatokat ellátó, fegyvert viselő személy. A médiában és a köznyelvben rendkívül elterjedt a magánvállalatok dolgozóit zsoldosoknak nevezni. Könyvekben, tanulmányokban és folyóirat cikkekben is sokszor felbukkan, bár a nemzetközi jog erre vonatkozó dokumentumai szerint ez erősen vitatható. Nincs egységes konszenzus erről a nemzetközi szakirodalomban, én azonban a jogszabályok értelmében nem tekintem a PMC-k alkalmazottait zsoldosoknak. Ennek alátámasztására tisztázom, kik is számítanak a 21. században zsoldosnak.

Az 1949-es Genfi Egyezmények, illetve azok 1977-es Első Kiegészítése⁷ nyomán kijelenthető, hogy zsoldos, akit kifejezetten fegyveres összeütközésben való részvételre toboroztak, ezekben részt is vesz, még hozzá egyéni haszonszerzés céljából - olyan anyagi ellenszolgáltatásért, amely lényegesen meghaladja az érintett fél fegyveres erőinél szolgáló hasonló rangú és feladattal megbízott harcosokét. Az összeütközésben résztvevő államoknak nem állampolgára, azok reguláris fegyveres erőinek nem tagja és más, az összeütközés szempontjából semleges harmadik államnak sem hivatásos állományú tagja. Ahhoz, hogy egy személyt zsoldosnak lehessen nevezni mind a hat kritériumnak együttesen kell fennállnia az egyezmény szerint. Ami a legtöbb esetben nem lehetséges. Az első pont nem teljesül, ha a kontraktort nem fegyveres összeütközésben való részvétel céljából viszik a helyszínre. Ami tekintve a feladataik széles spektrumát (kiképzés, szaktanácsadás, hírszerzés, kémelhárítás,

⁶ Dr. Lattmann Tamás (2013) Nemzetközi humanitárius jog, Oktatási segédanyag, *Közszolgálati Nemzetközi Képzési Központ*, 21.o., elérhető: <https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/100104/341.pdf?sequence=1> (Letöltés ideje: 2022.11.03)

⁷1989. évi 20. törvényerejű rendelet a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények I. és II. kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről, 47. cikk, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=98900020.TVR&searchUrl=/gyorskereso%3Fkeyword%3D1949%2520g enf> Letöltés ideje: 2022. február 28.

karbantartás, logisztikai támogatás, harci támogatás, harci kiszolgáló támogatás vagy konfliktust követő újjáépítés⁸) a legtöbb esetben meg is dől. A második pontra részben magyarázatot ad az első (pl. kiképző nem vesz részt fegyveres harcban), másrészt a fegyverhasználati engedélyük (csak önvédelemre és objektumvédelemre) is korlátozza a lehetőségét. Valóban vannak olyan esetek, amikor a kontraktorok tűzharcban vesznek részt, vagy amikor nem legális keretek között történik a csoport kihelyezése. Azonban még ezekben az esetekben is megdőlhet egy másik kritérium. A hármas pont több problémát is felvet. Egyrészt a magánvállalat ígérte fizetés mértékétől is függ, nagy a szórás a különböző cégek között. Az iraki harcok során például – mint ahogy a legtöbb esetben - költséghatékonyabb volt a kiszervezés az amerikai kormánynak, összesítve kevesebbe kerültek, mint a reguláris haderő alkalmazása.⁹ Másrészt a PMC-nél munkát vállalók szinte mind veterán katonák, akik leszerelésük után a szaktudásukat nem tudják hol kamatoztatni és nem tudnak elhelyezkedni a munkaerőpiacon. Így a katonai magánvállalatoknál egyszerre jutnak pénzhez és tapasztalatukat is hasznosítják. Volt brit kontraktorokkal végzett felmérés alapján ez a leggyakoribb motiváció, a köznyelv mégis „mohó, pénzéhes zsoldosoknak” tekinti őket.¹⁰ A 4. kritérium alapján, miszerint a résztvevő államoknak nem állampolgára is nehéz általános ítéletet mondani, hiszen minden eset különbözik – 2011-ben Afganisztánban például, a 34 ezer amerikaiak által alkalmazott kontraktor 93%-a afgán állampolgár volt.¹¹ Az utolsó két kritérium teljesül legtöbb esetben, hiszen hivatásos haderő szolgálata után vállalnak munkát a cégnél, így nyilvánvalóan nem tagjai a haderőnek. Azonban még ebben a két pontban sem lehet általánosan kijelenteni, hogy minden kontraktor esetében igaz, mivel volt már rá példa, hogy a PMC személyzete formálisan integrálódott azokba a fegyveres erőkbe, amelyeknek dolgozott, ami kizárja a 47. cikk [e] bekezdésének alkalmazhatóságát.¹² Ez volt a helyzet például az Executive Outcomes nevű PMC esetében, Sierra Leonében.¹³

⁸ Farkas Ádám, Kálmán János (2013) A katonai tevékenységek kiszervezésének nemzetközi jogi és felelősségi kérdései, Széchenyi István Egyetem, <https://dfk-online.sze.hu/images/optimi%20nostri/2013/farkas-k%C3%A1lm%C3%A1n.pdf> Letöltve: 2021.12.11

⁹ Brewis, Joanna and Godfrey, Richard (2018). 'Never call me a mercenary': Identity work, stigma management and the private security contractor. *Organization*, 25(3), 335–353.

¹⁰ Brewis, Joanna and Godfrey, Richard (2018). i.m.

¹¹ Farkas Ádám, Kálmán János (2013) i.m.

¹² Alexandre Faite (2004) i.m.

¹³ Az Executive Outcomes tevékenységéről Sierra Leonében bővebben, Kovács Gergely (2012) Az Executive Outcomes tevékenysége Sierra Leonében, *Hadtudományi Szemle*, 5. évf., 3-4: https://tudasportal.unike.hu/xmlui/static/pdfs/web/viewer.html?file=https://tudasportal.unike.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/10823/kovacs_gergely_158_165.pdf?sequence=2&isAllowed=y (Letöltés ideje: 2022.11.01)

Mivel minden katonai magánvállalat szerkezete, specializálódása és dolgozóinak nemzetiségi alapú megoszlása eltérő, a hat követelményből több is teljesülhet egy időben. Azonban az, hogy mi minősül „fegyveres konfliktusban való közvetlen részvételnek”, nem teljesen tisztázott, és más kritériumokat, mint például a résztvevő motivációját, eleve nehéz bizonyítani. Az ENSZ menekültügyi intézményének (UNCHR) 2005-ben létrehozott munkacsoportja, amely a zsoldosok alkalmazásával foglalkozik arra a következtetésre jutott, hogy a fegyveres konfliktus övezetében működő egyes magánbiztonsági cégek „a zsoldoskodás új formáit” alkalmazzák.¹⁴ Illetve, fontos különbség, hogy míg a magánvállalatok csak legitim állami szereplőkkel szerződnek és nyújtanak nekik szolgáltatásokat, addig a zsoldosoknál nem létezik ilyesfajta kikötés.¹⁵

Jogállásukat eseti alapon határozza meg a nemzetközi jog, az ellátott feladatuk és annak körülményei után. Ennek értelmében, ha nem látnak el harci feladatot és nem tagozódnak be egyik fél fegyveres erőibe sem, civilnek minősülnek, így nem lehetnek célpontok és védelemben kell részesülniük a támadással szemben. Azonban abban az esetben, hogy tevékenységével ennek ellentmond a kontraktor, elveszíti a védelemhez való jogosultságát, a hadifogoly státuszát és bíróság elé állítható az ellenségeskedésben való jogtalan részvétel miatt.¹⁶ Összefoglalva, addig számítnak bele a civilek kategóriájába, amíg nem avatkoznak bele a konfliktusba. Ezzel szemben harcolhatnak, ha a konfliktus idejére betagozódnak az egyik fél fegyveres erőibe, vagy önkéntes egységekbe, viszont „e csoportok élén az alárendeltjeikért felelős személyeknek kell állniuk, azonosító jelekkel kell rendelkezniük, fegyvert kell viselniük, és be kell tartaniuk a harci szabályokat.”¹⁷ Ezek a kategóriák a jog világában elválaszthatónak tűnnek, azonban a gyakorlatban, egyenként és eseti alapon nincs általánosan lehetőség a helyzet kielemezésére.

¹⁴ Congressional Research Service (2010) Private Security Contractors in Iraq and Afghanistan: Legal Issues, 2010. január 7.

https://www.everycrsreport.com/files/20100107_R40991_b15610e3b41c7434aa6a0e6bbe1f887747f8ca37.pdf
Letöltés ideje: 2022. február 10.

¹⁵ Kovács Gergely (2012) Az Executive Outcomes tevékenysége Sierra Leonében, *Hadtudományi Szemle*, 5(3-4), Budapest, elérhető: https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/static/pdfs/web/viewer.html?file=https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/10823/kovacs_gergely_158_165.pdf?sequence=2&isAllowed=y (Letöltés ideje: 2022.11.01)

¹⁶ ICRC (2013) International humanitarian law and private military/security companies, International Committee of The Red Cross, 2013.december 10, elérhető: <https://www.icrc.org/en/document/ihl-and-private-military-security-companies-faq> (Letöltés ideje: 2022.11.03)

¹⁷ A.V. Manóilo, A. Ya. Zajtsev (2020) International Legal Status of Private Military Companies, *Her. Russ. Acad. Sci.* 90, 49–55, elérhető: <https://link.springer.com/article/10.1134/S1019331620010098> (Letöltés ideje: 2022. 11. 02.)

1.2. Kialakulásuk

A katonai magánvállalatok megjelenése, illetve bevett külpolitikai eszközzé válása az amerikai és az orosz vezetés részéről, időben és célokban is különbözik. A PMC-k térhódítását az ENSZ Biztonsági Tanács két állandó tagjának politikájában szeretném röviden bemutatni, hogy a dolgozat későbbi részében érthető legyen a dél-amerikai térségben való megjelenésük hogyanja és miértje.

1.2.1. Amerikai Egyesült Államok

Az Amerikai Egyesült Államokban (továbbiakban: USA) a magán katonai szolgáltatások mai formája a hidegháború végével jelent meg, a 20. század végére már egy kialakult iparágat alkotott. Ezt a folyamatot a bipoláris berendezkedés felbomlásával járó társadalmi, politikai és gazdasági feltételek átalakulása, többek között a privatizáció és a globalizáció alakította.¹⁸ A bipoláris rend felbomlásával a folyamatos katonai fenyegetés is eltűnt, ezzel a szakképzett katonai munkaerő és a felszerelés, vagyis a technológia és a szakértelem egyidejűleg került piacra a világszerte végbemenő katonai költségvetés, - és létszámcsökkentés miatt. Ez determinálta azt a piaci rést, amelyet a katonai magánvállalatok töltöttek be. A költséghatékonyság miatt a szükséges, de hivatásos katonán kívül mással is elvégezhető feladatokat „kiszervezték” a hadseregen kívülre. Az eddigiekből látszik, hogy a piac, ahol az államok és a PMC-k találkoznak endogén módon alakult ki a 20. század második felében. A közigazgatási struktúrák alakulása, a multinacionális vállalatok megjelenése, a legitim privatizáció és a hagyományos katonai erő bevetésével szembeni politikai és társadalmi ellenállás együttesen teremtette meg a katonai magánvállalatok műveleti környezetét.¹⁹

A bipoláris berendezkedés felbomlása után az államok közötti konfliktusok ugyan csökkentek, a hidegháborús pártfogás vagy irányítás nélkül maradt törékeny államokban az országon belüli konfliktusok száma megugrott. Ezekben a helyzetekben az USA úgy tudta érdekeit érvényesíteni és a stabilitást előteremteni a PMC-ken keresztül, hogy nem kellett saját reguláris erőiket bevetni ezeken a területeken, amelyek magas költséggel jártak volna és

¹⁸ Joel AC Baum (2009) *Outsourcing War: The Evolution of the Private Military Industry after the Cold War*, 2009. február 20, elérhető: https://www.chaire-eppp.org/files_chaire/10_14_2009_TCE_paper.pdf (Letöltés ideje: 2022.10.28)

¹⁹ Joel AC Baum (2009) i.m.

a társadalom részéről sem lett volna nagy a támogatottsága, mivel nemzeti érdekeiket közvetlenül nem fenyegették a konfliktusok. Továbbá, – mivel saját csapataikat nem vezényelték ki – kikerülték a nemzeti (a csapatok bevetésére irányuló kongresszusi korlátozások) és a nemzetközi megállapodások korlátozásait (például: ENSZ embargó) a haderő bevetésével kapcsolatban.²⁰ A hidegháború vége óta minden olyan konfliktusban vagy háborúban, amelyben az Egyesült Államok érdekelt fél volt alkalmazott katonai magánvállalatokat, mint erőttöbbszörözőket, kiegészítve, és bizonyos esetekben helyettesítve az amerikai csapatokat, előmozdítva a nemzeti érdekeket.²¹ A 2001. szeptember 11-ei történések meghatározták az USA kül-, és biztonságpolitikát a következő évtizedre, illetve az amerikai vezetés és a katonai magánvállalatok közti kölcsönös függőséget is tovább emelték.²² Irakban és Afganisztánban az Egyesült Államok kifejezetten nagymértékben támaszkodott a PMC-kre a műveletek folytatásában, miközben csökkentette a reguláris csapatok létszámát.²³ Irakban a PMC-kre már erőteljes közfigyelem is hárult, nem véletlen, hiszen kiemelkedő szerepük volt a háború alatt és után, az újjáépítésben is. Számszerűsítve, az összes az amerikai kormány iraki misszióját támogató katonai és biztonsági magánvállalat személyzetének becsült száma meghaladja a 180 000-et, míg az Egyesült Államok teljes katonai személyzetének száma a 2007-2008-as "haderőemelkedés" csúcspontján volt 168 000 fő.²⁴ A kiszervezett feladatok száma is megnőtt, a korábbi háborúkhöz képest.

Összegezve, a PMC-k olyan professzionális és specializált tudást halmoztak fel, amelyre az amerikai haderőnek a gördülékeny munkamenethez, a költségek optimalizálásához, az –adott esetben - rejtett érdekérvényesítéshez és a hagyományos erők számára túl veszélyes küldetések végrehajtásához, megkérdőjelezhetetlenül szüksége van. Sőt, az iraki és afganisztáni véget nem érő háborúk felerősítették a veszteségektől idegenkedő mentalitást az amerikai társadalomban, ami azt jelenti, hogy a jövőben a PMC-k még nagyobb mértékben vehetnek részt az amerikai külpolitikában.²⁵

1.2.2. Oroszországi Föderáció

²⁰ Joel AC Baum (2009) i.m

²¹ Oleksii Tsiaruk (2021) Utilization of Private Military Companies in the Contemporary International Security Environment, National Defense University, elérhető: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD1153958.pdf> (Letöltés ideje: 2022.10.20)

²² Benicsák Péter (2011) Katonai magánvállalatok áttekintése, *Hadtudomány*, 2011/3, elérhető: https://www.mhht.eu/hadtudomany/2011/3/HT_2011_3_13.pdf (Letöltés ideje: 2022.10.10)

²³ Oleksii Tsiaruk (2021) i.m.

²⁴ Kevin Lanigan, i.m.

²⁵ Oleksii Tsiaruk (2021) i.m.

Oroszország tekintetében napjainkra a PMC-k fontossága nem kevésbé jelentős, mint az Egyesült Államokban, azonban elterjedésük a keleti országban csak a 2010-es évek első felére tehető. 2014-től Ukrajna egy fajta kísérleti terepként szolgált az orosz katonai magánvállalatoknak és a következő években folyamatosan növelték a külföldi bevételek számát. 2020-ra megközelítőleg 30 országban voltak jelen az Oroszországhoz köthető magáncégek, összesen 4 kontinensen. Európa után megjelentek ázsiai, afrikai és dél-amerikai területeken is. Mindezt annak ellenére, hogy Oroszországban a katonai magánvállalatok illegálisnak minősülnek a nemzeti jog szerint. A kezdeti megbízásokból levont tanulságokkal folyamatosan fejlesztették a PMC-k használatát, mint gazdasági, geopolitikai, katonai, hírszerzési, politikai céljaik eléréséhez szükséges eszközt,²⁶ és az orosz vezetés felbátorodni látszik a 2014-es ukrajnai, illetve a szíriai és venezuelai szerepvállalásának tapasztalatai miatt. Ez a szemmel láthatóan gyors fejlődés bizonyítja, hogy a katonai magánvállalatok különleges helyet kaptak az orosz külpolitikában.²⁷

Legfőbb motivációja az orosz vezetésnek a PMC-kkel az állam nagyhatalmi törekvéseinek maximalizálása és ezzel párhuzamosan, az Egyesült Államok befolyásának csökkentése. Oroszországban a katonai magánvállalatok szerepe és működése egészen más, mint az előbb bemutatott amerikai modell. Két fontos sajátossága az orosz típusú kiszervezésnek, hogy a hivatásos haderő mellett működő, az azt kiszolgáló feladatokat ellátó amerikai cégekhez képest, itt inkább Moszkva proxy seregeiről beszélhetünk. A másik – amely ugyan már az USA-nál is előkerült, csak nem ilyen erőteljesen – azaz úgy nevezett 'plausible deniability', vagyis 'hihető tagadhatóság'. A két jelenség együttesen a gyakorlatban azt jelenti, hogy Oroszország úgy tesz lépéseket a saját állami érdekeinek előmozdítására, hogy az állam nem vesz részt benne. Legalábbis papíron.²⁸ Az ország vezetése olyan helyzetekben is beveti a magánhadseregeket, amikor nem célja a háború kiprovokálása, de egy erősebb féllel szemben nyomásgyakorlást tud alkalmazni, annak befolyását aláásva az adott térségben. Ezekben az akciókban az orosz haderőhöz nem köthető személyek vesznek részt és álcázott katonai eszközöket használnak.²⁹ Oroszország esetében legtöbbször nem szerződéses alapon kerülnek bevetésre a magánvállalatok, hanem az állami vezetés utasítására. A legtöbb PMSC a legfelső hatalmi kör befolyása alatt áll, sok vállalat alapítója és vezetője is onnan került ki. A politikai

²⁶ B. Katz, S. G. Jones, C. Doxsee, N. Harrington (2020): *The Expansion of Russian Private Military Companies*, Center for Strategic and International Studies, 2020. szeptember, <https://russianpmcs.csis.org/> (Letöltés ideje: 2022.10.27.)

²⁷ Oleksii Tsaruk (2021) i.m

²⁸ Mumford, Andrew (2013): *Proxy Warfare*. Cambridge: Polity Press, 43.o.

²⁹ Bukkvoll, Tor - Åse G. Østensen (2020): *The Emergence of Russian Private Military Companies: A New Tool of Clandestine Warfare*. In *Special Operations Journal*, vol. 6, issue 1, p. 9.

vezetők legfelső rétegéhez becsatornázva hoznak létre informális hálózatokat különböző profit alapú magánvállalkozásokkal. Politikailag kevésbé költségesek, mint a hivatásos katonák, hiszen a külföldön végzett lépések miatti lakossági felhördülések megszűnnek, mivel nem nyíltan vállalnak benne szerepet az oroszok. A következetes tagadása az orosz politikai elitnek a katonai magánvállalatokhoz, például a Wagner-csoporthoz való kötődését, illetve annak nemzetközi konfliktusokban való megjelenését illetően, azért is hasznos számukra, mert világos példája annak, hogy a nyugati országok nem tudnak kellően hatékonyan fellépni az ellen, hogy Oroszország megjelenjen a tengerentúlon.³⁰ Ez a működési elv a legális biztonsági magánvállalatokra és az országban illegális katonai magánvállalatokra éppúgy érvényes.³¹ Az orosz modellben a két cég típus a tevékenységeiket illetően nem különül el élesen egymástól, a katonai célú vállalatok is szinte minden olyan feladatot elvégeznek, ami hivatalosan a PSC-khez tartozik, kiegészítve a konkrét harci műveletekkel és más állam alatti fegyveres szervezetek kiképzésével.

Az orosz befolyás „láthatatlan” eszközeként rendkívül sokszínű módon tudnak hatást gyakorolni. „A PMC-k alkalmazásával Moszkva állami és nem állami partnereket támogathat, forrásokat vonhat ki, külföldi vezetőket befolyásolhat, és egyéb olyan tevékenységeket folytathat, amelyek elősegítik az orosz külpolitikai célokat.”³² A katonai képességeket tekintve, az említett hihető tagadhatóság leple alatt tudja a nemzetközi erőviszonyokat befolyásolni, segíteni a partner országokat. Még hozzá, mivel elvileg az orosz haderő nincs jelen az adott konfliktusban, az emberélet is kevésbé fontos, nem jelent politikai kockázatot a társadalom megítélése egy esetleges negatív kimenetel esetén. A kontraktorok globális jelenléte az orosz hírszerzés kiterjedését is jelenti, az információgyűjtés mellett az orosz vezetés különböző titkos akciókat is végrehajthat rajtuk keresztül. A politikai egyensúlyt is elősegítik, mivel a PMC-ket működtető elnökhöz közeli személyek, olyan előnyökre tesznek szert a vállalatokon keresztül, amely cserébe az állami jóváhagyásért a cégek működését illetően, növeli a Putyin iránti lojalitásukat. Az orosz hatalom ilyesforma megjelenése az országhatáron túl, információ és ideológia terjesztéssel is együtt jár, az oroszbarát narratívák külföldre „exportálásával”.³³

³⁰ *Not So Private Military and Security Companies*, Center for Strategic and International Studies, 2020.09.25, elérhető: <https://www.csis.org/blogs/post-soviet-post/not-so-private-military-and-security-companies>, (Letöltés ideje: 2022.10.13)

³¹ Bővebben: az orosz jogi háttér elemzését tartalmazó alfejezetben

³² B. Katz, S. G. Jones, C. Doxsee, N. Harrington (2020) i.m.

³³ B. Katz, S. G. Jones, C. Doxsee, N. Harrington (2020) i.m.

Az oroszok hozzáállását a PMC-khez röviden összefoglalva az orosz elnök, Vlagyimir Putyin mondta 2012-ben, miszerint: „katonai magánvállalatok egy csoportja hatékony eszköz lenne ahhoz, hogy bizonyos nemzeti célokat az orosz állam közvetlen bevonása nélkül érjenek el”.³⁴

1.3. Jogi háttérük

Megállapítható, hogy a katonai magánvállalatok a vizsgált országok külpolitikájának kulcseszközévé váltak a 2020-as évekre. Azonban a hazai jogrendszerekben a PMC-k megítélése teljes mértékben különbözik. Ez – többek között – egyrészt az adott politikai rendszer típusától, másrészt a kiszervezéssel elérni kívánt állami céloktól függ. Míg az USA esetében az állam a katonai magánvállalatok legnagyobb megrendelőjének minősül és minden nagyobb militáris erőt kívánó politikai akciónak részesei, addig Oroszországban a nemzeti érdekek elérésének deklarált érvényesítő eszköze – többek között - a Wagner csoport, miközben a katonai magánvállalatok illegálisnak minősülnek az államban.

Az elmúlt években, a PMC-k fokozódó elterjedését próbálták párhuzamosan leképezni a jogi rendszerekben, leginkább kevés sikerrel. A katonai jogosítványokkal rendelkező magánvállalatok szabályozása a mai napig hézagosnak mondható, mind a nemzeti, mind a nemzetközi jogban. A következő két alfejezetben az amerikai és az orosz jogrendszernek a katonai magánvállalatokkal foglalkozó részét tisztázom. Ezt követően pedig a nemzetközi jog erre vonatkozó szabályozását mutatom be, keretet adva a különböző nemzeti jogi szabályozásoknak.

1.3.1. Amerikai Egyesült Államok

A biztonsági és katonai magánvállalatok működése – nyilvántartásba vétel és a vonatkozó szabályok betartása mellett - engedélyezett az Egyesült Államokban, azonban tevékenységük koordinálására, az eszközök beszerzésére, a felügyeletükre és az elszámoltathatóságukra nincsen átfogó hazai szabályozás.³⁵

A katonai magánvállalatoknak és a nekik dolgozó kontraktoroknak a jogi szabályozása, vagyis a biztonsági szektor privatizált részének átláthatósága, elszámoltathatósága és a

³⁴ Az Európai Parlament 2021. november 25-i állásfoglalása az emberi jogok katonai és biztonsági magánvállalatok általi megsértéséről, különös tekintettel a Wagner-csoportra, elérhető: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0482_HU.html (Letöltés ideje: 2022. 10.28)

³⁵ Lanigan Kevin. *Legal Regulation of PMSCs in the United States: The Gap between Law and Practice*, Sicherheit und Frieden, fall 2008.

fegyveres civilek jogi hovatartozása egy bonyolult, nehezen átlátható rendszer. A kiszervezett feladatok és a kontraktorok számbeli növekedése pedig folyamatosan kihívás elé állítja a jogszabályalkotókat, hiszen ideális esetben párhuzamosan kellene a nemzeti jognak lekövetnie a PMC-k fejlődését. Az Egyesült Államokban az elmúlt évtizedekben érvényben lévő jogszabályok közül melyek a vizsgált témakörre vonatkoznak, alább bemutatom a legnagyobb horderejűeket.

Az Anti-Torture Act, vagyis a Kínzásellenes Törvény az USA területén kívül megkísérelt vagy elkövetett jogszerűtlen kínzást szankcionálja, a PMC-k vonatkozásában ez leggyakrabban a fogvatartás és kihallgatás ideje alatt tanúsított viselkedés okán merül fel korlátozó tényezőként.³⁶

Fontos jogszabály a fegyver-kivitelre vonatkozó törvény (Arms Export Control Act, továbbiakban: AECA), amely elnöki szabályozás alá vonja és engedélyhez köti a „védelmi cikkek és védelmi szolgáltatások” kivitelét az Egyesült Államokból. A katonai magánvállalatok tevékenysége védelmi szolgáltatások exportjának minősül, így az AECA szerint állami ellenőrzéshez kötött a tevékenységük.³⁷ Jørgen Lindahl azonban rámutat, hogy ez közel sem működik zökkenőmentesen. Irakban a szabályok megkövetelte tájékoztatást a legtöbb cég elégtelenül végezte, így a Kongresszus nem tudta felügyelete alatt tartani a kint állomásozó PMC-ket és ennek következtében azok saját belátásuk szerint cselekedhettek.³⁸

Az AECA-val egy időben, 1967-ben megszületett Nemzetközi Fegyverkereskedelmi Szabályzat³⁹ (International Traffic in Arms Regulations, továbbiakban: ITAR) a védelmi és katonai vonatkozású technológiák exportját ellenőrzi és szabályozza, az amerikai külpolitikai célok elérése és a nemzetbiztonság védelme érdekében.⁴⁰ Ezzel a védelmi szolgáltatás és technológia exportját ugyan ellenőrzik, de a rendszer átláthatósága megkérdőjelezhető, mivel az 50 millió dollár alatti szerződésekről a Kongresszust nem kötelező értesítenie a Külügyminisztériumnak. Továbbá, az exportengedély kiadása után a szolgáltatás és

³⁶ Torture (18 U.S.C. 2340A) <https://www.justice.gov/archives/jm/criminal-resource-manual-20-torture-18-usc-2340a>

³⁷ Arms Export Control Act (AECA), 22 U.S.C. § 2778, <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title22/chapter39&edition=prelim>

³⁸ Jørgen Lindahl (2015) Understanding the American Use of Private Military Contractors, University of Oslo, <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/44845/Lindahl-Master.pdf>

³⁹ Code of Federal Regulations, International Traffic in Arms Regulations, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CFR-2016-title22-vol1/xml/CFR-2016-title22-vol1-chapI-subchapM.xml>

⁴⁰ Kevin Lanigan, i.m.

technológia külföldi felhasználására nincsen kidolgozott ellenőrzési mechanizmus.⁴¹ Ezt a jogszabályt kiegészítve a *Külföldi Segítségnyújtási Törvény* (Foreign Assistance Act, továbbiakban: FAA),⁴² engedélyezi az úgy nevezett FMS programot (Foreign Military Sales), amely a biztonsági segítségnyújtás egyik formája és az USA külpolitikájának alapvető eszköze. Ennek keretén belül kerülnek engedélyezésre és szabályozásra a biztonsági és katonai magánvállalatok különböző kiképzési műveletei (katonai, rendőri) külföldön.⁴³

A *Szövetségi Beszerzési Szabályozás* (Federal Acquisition Regulation, továbbiakban: FAR), amely egy szövetségi szintű rendelet, részletes követelményeket tartalmaz arra vonatkozóan, hogy a kormányzati szereplők, különböző magánvállalatokkal (ide érte a katonai biztonsági célúakat is) hogyan köthetnek szerződést. Azonban a PMC-kre vonatkozó rész rendkívül rövid és a kormányzatnak leginkább a szerződéskötés folyamatára ad iránymutatásokat, nem segíti az üzlet létrejötte utáni menedzselést.⁴⁴ Szintén a FAR határozza meg azokat a kormányzati funkciókat, amelyeket az 1998-as FAIR törvényben⁴⁵ a kongresszus "eredendően kormányzati funkció"-ként határozott meg, amelyek "olyan szorosan kapcsolódnak a közérdekhez, hogy a szövetségi kormány alkalmazottai általi ellátást igényelnek".⁴⁶ A törvény szerint ezek olyan funkciók, amelyek "katonai vagy diplomáciai fellépéssel, polgári vagy büntetőjogi eljárásokkal, szerződéskezeléssel, valamint az Egyesült Államok gazdasági, politikai, területi, vagyoni vagy egyéb érdekeinek meghatározásával, védelmével és előmozdításával foglalkoznak, továbbá (...), amelyek jelentősen befolyásolhatják magánszemélyek életét, szabadságát vagy tulajdonát (...)."⁴⁷ Ha a Kongresszus szerint egy magánvállalattal kötött szerződésben ilyen eredendően kormányzati funkció kerül kiszervezésre és így alkalmatlan a kormányzattal való társulásra, akkor vagy az adott vállalat alkalmazását a bizonyos feladatra, vagy a teljes szerződéskötést tilthatja, korlátozhatja. A PMSC-kel kapcsolatban 2009-ben (NDAA⁴⁸) a Védelmi Minisztériumot jelölte ki a

⁴¹ Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Private Military Companies, 2006. április, https://www.files.ethz.ch/isn/17438/background_09_private-military-companies.pdf,

⁴² 22 U.S.C. Subchapter II. – Military Assistance and Sales, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2010-title22/html/USCODE-2010-title22-chap32-subchapII.htm>

⁴³ Kevin Lanigan, i.m.

⁴⁴ Jørgen Lindahl (2015) i.m.

⁴⁵ Federal Activities Inventory Reform Act of 1998, <https://www.congress.gov/search?q=%7b%22source%22:%22legislation%22,%22search%22:%22cite:PL105-270%22%7d>

⁴⁶ § 5(2)(A)

⁴⁷ Congressional Research Service (2010) Private Security Contractors in Iraq and Afghanistan: Legal Issues, 2010. január 7. https://www.everycrsreport.com/files/20100107_R40991_b15610e3b41c7434aa6a0e6bbe1f887747f8ca37.pdf.

⁴⁸ Duncan Hunter National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2009, <https://www.congress.gov/bill/110th-congress/senate-bill/3001>

Kongresszus, mint szabályozó szervet, amelynek biztosítania kell, hogy harci műveletek területén ne kapjanak engedélyt a magánvállalatok kormányzati funkciók ellátására.⁴⁹

Az amerikai Védelmi Minisztérium szerződéskötéseire vonatkozó előírásokat külön dokumentumban, a *Védelmi Szövetségi Beszerzési Szabályozás Kiegészítésében* (Defense Federal Acquisition Regulation Supplement, továbbiakban: DFARS)⁵⁰ rögzítették. A szabályzat lényege, hogy lefedje a védelmi cikkek, mint áruk és szolgáltatások - beleértve a technológiát is - beszerzésének felügyeletét. Nem tiltja a kontraktorok biztonsági célú alkalmazását, viszont korlátozásokat ír elő a feladataikkal kapcsolatban. A DFARS 2006-os módosításától, a Védelmi Minisztérium 3020.41 számú utasítása alapján a Minisztérium és a PMC-k között létrejött szerződések tartalmazzák, hogy a kontraktorok önvédelmen túl is használhatnak halálos erőt, feltéve, ha az a szerződésben leírt feladat végrehajtásához feltétlenül szükséges.⁵¹

A PMC-kre vonatkozó amerikai jogszabályok eddig bemutatott részei a szerződéskötésre és a katonai magánvállalatok, mint védelmi cikkek exportjának szabályozására irányultak. Az alábbiakban ismertetem a büntetőjogi szabályozásokat, vagyis milyen bűncselekményért, kit, hol és hogyan lehet felelősségre vonni az Egyesült Államok határain túli feladatok ellátása során elkövetett magatartásáért. A katonai magánvállalatok elszámoltathatóságának három típusa létezik jelenleg. Az elsőnek és a másodiknak azonban nem voltak megfelelő eszközei a valós felelősségre vonásra, így amíg a harmadik meg nem született, a PMSC alkalmazottak teljesen szabadon mozoghattak a jogi kiskapuk világában. Az említett három szint a PMC-k viselkedési kódexe, a szakmai érdekképviselések kódexei és az állami büntetőhatalom. A jelenleg hatályos szabályozás ellenére is előfordulnak joghézagok, vannak bűncselekményt elkövető kontraktorok akik nem esnek egyik törvényi meghatározás alá sem, illetve a bíróságok jogértelmezésén is múlik a büntetőeljárás kimenetele. Az iraki és afganisztáni műveletek alatt a lehetséges bűncselekmények közül sokkal több esetben nem történt vádemelés, mint fordítva.⁵² Ebben a kérdésben négy törvény az irányadó.

A területen kívüli joghatóságot több szövetségi törvény kimondja, miután büntetőjogi szankciókat ír elő az amerikai állampolgárok által vagy ellen elkövetett bűncselekményekre,

⁴⁹ Duncan Hunter National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2009, [P.L. 110-417](#) § 832

⁵⁰ Title 48—Federal Acquisition Regulations System, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CFR-2012-title48-vol3/pdf/CFR-2012-title48-vol3-chap2.pdf>

⁵¹ Kevin Lanigan, i.m.

⁵² Congressional Research Service (2010) i.m.

függetlenül attól, hogy azokat hol követik el, ez direkt vagy indirekt kiterjedhet a külföldön elkövetett bűncselekményekre is. Például a 1996-os WCA (War Crimes Act) lehetővé teszi a bűnüldözést az USA területén belül és kívül is, amennyiben az áldozat vagy az elkövető amerikai állampolgár vagy a fegyveres erők tagja. A nem amerikai állampolgárok is büntethetőek, ha az Egyesült Államok területén tartózkodnak – akár utólag is. Azonban, a nem amerikai állampolgárok által elkövetett háborús bűncselekmények ellen, akkor sem indíthatnak büntetőeljárást a WCA-ra hivatkozva, ha az Egyesült Államok kormánya vagy az Egyesült Államok kormányzati vállalkozói foglalkoztatják őket.⁵³

A különleges tengeri és területi joghatóságról szóló törvény (Special Maritime and Territorial Jurisdiction Act, továbbiakban: SMTJA) amerikai állampolgár által vagy ellen elkövetett bűncselekményekre terjeszti ki a joghatóságot, amennyiben a feltételezett jogsértés az USA diplomáciai, konzuli, katonai vagy más amerikai kormány képviselőjében eljáró szerv helységeiben, az ezeknek céljaira felhasznált területeken (épület, épületrész, földterület) történik. Illetve ha olyan külföldi – tulajdonjogtól függetlenül – lakóházban, melyet az említett szervek missziójának céljaihoz, vagy a felsorolt szervezetek személyzete használ.⁵⁴ Az SMTJA joghatósága nem terjed ki azonban, a következőkben bemutatott MEJA és UCMJ hatálya alá tartozó személyek jogsértéseire.

A katonai igazságszolgáltatás egységes kódexe (Uniform Code of Military Justice, továbbiakban: UCMJ⁵⁵) az amerikai reguláris haderőre alkalmazandó büntetőjog összessége. 2006-tól kiterjesztették az UCMJ hatályát a haderőben szolgálatot teljesítő vagy az azzal együtt szolgáló civilek által elkövetett jogsértésekre is. Az UCMJ 2. cikke a) pontjának 10. alpontja⁵⁶, amelyet a 2007-es pénzügyi évre vonatkozó John Warner nemzetvédelmi felhatalmazási törvény 552. §-a⁵⁷ módosított a „háború” alatti joghatóságot kiterjeszti a „meghirdetett háború vagy rendkívüli művelet idejére” és „a fegyveres erőkkel együtt szolgáló vagy azokat kísérő, terepen lévő személyekre”.⁵⁸ Emellett, az UCMJ szerint, ha a kontraktorok a hadijog megsértésének minősülő bűncselekményt követnek el, az ügy tárgyalható hadbíráson vagy katonai bizottság előtt. Vagyis, a civil alkalmazottak bizonyos körülmények fennállása esetén katonai büntetőeljárás alá vonhatóak. A polgári szerződéses

⁵³ Congressional Research Service (2010) i.m.

⁵⁴ Bővebben: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/7>

⁵⁵ 10 U.S.C. §§ 801-946 <https://law.justia.com/codes/us/2012/title-10/subtitle-a/part-ii/chapter-47/>

⁵⁶ 10 U.S. Code § 802 - Art. 2. <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/10/802>

⁵⁷ John Warner National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2007, <https://www.congress.gov/bill/109th-congress/house-bill/5122/text>

⁵⁸ Congressional Research Service (2010) i.m.

alkalmazottak ügyeinek hadbíróóság előtti tárgyalása azonban alkotmányossági kérdéseket vethet fel. Továbbá, a katonai bűncselekmények nagy része nem kérhető számon a fegyveres civileken – pl. parancs teljesítésének elmulasztása -, illetve a hadbíróóságok büntetései sem hajthatók végre minden esetben – pl. lefokozás, leszerelés. Az UCMJ joghatósága csak a szerződéses alkalmazottakra terjed ki és nem szabályozza a bűncselekmény elkövetése és a tárgyalás megkezdése között a munkaviszony fenntartását. Vagyis, ha a kontraktor felmondja a szerződést vagy elbocsátják a vállalatától, a katonai joghatóság is megszűnik felette.⁵⁹

A *katonai extraterritoriális joghatóságról szóló törvény* (Military Extraterritorial Jurisdiction Act, továbbiakban: MEJA)⁶⁰ is beletartozik azon amerikai jogszabályokba, amelyek alapján a kontraktorok bizonyos bűncselekményekért amerikai büntetőeljárás alá tartoznak. A MEJA értelmében azon szerződéses alkalmazottak vonhatók felelősségre, akik a Védelmi Minisztérium polgári alkalmazottai, illetve a Védelmi Minisztérium küldetésének támogatására dolgoznak a tengerentúlon. Azok a jogsértések tartoznak ide, amelyek az SMTJ alapján egy évet meghaladó szabadságvesztéssel büntethetőek. Azonban a MEJA nem terjed ki a fogadó állam állampolgáira és vita tárgyát képezi, hogy a különleges tengeri és területi joghatóságon kívül történt bűncselekmények esetén jogi alapot nyújthat-e.⁶¹ A legfőbb probléma a MEJA szabályozásával, hogy sok katonai magánvállalat nem a Védelmi Minisztériummal köt szerződést – Külügyminisztérium vagy CIA -, így kikerülve a büntetőjogi felelősségre vonás lehetőségét.⁶²

A PMC-kkel szembeni jogi felelősségre vonás polgári jogi részének legfontosabb jogszabályai a *Szövetségi kártérítési követelésekről szóló törvény* (Federal Tort Claims Act, továbbiakban: FTCA)⁶³ és a *kínzás áldozatainak védelméről szóló törvény* (Torture Victims Protection Act, továbbiakban: TVPA)⁶⁴. Az FTCA értelmében magánszemélyek indíthatnak pert az amerikai kormánnyal szemben, amennyiben az Egyesült Államok nevében eljáró személy követte el a bűncselekményt. A TVPA pedig külföldi nemzetek nevében (hivatalos

⁵⁹ Congressional Research Service (2010) i.m.

⁶⁰ Military Extraterritorial Jurisdiction Act of 2000,

<https://www.congress.gov/search?q=%7b%22source%22:%22legislation%22,%22search%22:%22cite:PL106-523%22%7d>

⁶¹ Congressional Research Service (2010) i.m.

⁶² Laura A. Dickinson (2007) Accountability of Private Security Contractors under International and Domestic Law, Vol. 11, No. 31, 2007. december 26,

<https://www.asil.org/insights/volume/11/issue/31/accountability-private-security-contractors-under-international-and-Letöltés ideje: 2022. március 15.>

⁶³ 28 U.S. Code § 1346 - United States as defendant, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/28/1346>

⁶⁴ PUBLIC LAW 102-256—MAR. 12, 1992, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-106/pdf/STATUTE-106-Pg73.pdf>

minőségben) elkövetett bűncselekményekkel szemben engedélyezi a polgári per megindítását az amerikai bíróságokon.⁶⁵

Összefoglalva, az amerikai jogi háló lefedi a PMC-k szabályozását és a dolgozóik elszámoltathatóságát, azonban a háló rendkívül lazán szőtt és rengeteg kérdést, joghézagot és kétes jogértelmezést von maga után a gyakorlatban. Továbbá Laura Dickinson⁶⁶ kutatásában rámutat, hogy a PMC-k szerződéseinek nincsen olyan pontja, amely előírja a kontraktoroknak, hogy betartsák az emberi jogokról szóló nemzetközi törvényeket és nyilvánvaló, hogy sokkal több – rendszeres – jogsértést követnek el, mint amennyi ellen büntetőeljárás indul.⁶⁷ Véleményem szerint sokkal tisztább jogi háttérrel alkothatott volna az elmúlt évtizedekben az amerikai törvényhozás, ha az állami, politikai, gazdasági érdekek nem szólnék át és sokszor nem mondanának ellent a szabályozási mechanizmusoknak. Ezt jól példázza a Kongresszus helyzete, ahol a tagok és a politikai pártok nem egyszeri alkalommal kaptak katonai magánvállalatoktól pénzügyi támogatást.⁶⁸

1.3.2. Oroszországi Föderáció

Oroszországban a magánkézben lévő biztonsági vállalatok (PSC) már 1992 óta legálisan működhetnek, a kormány által bejegyzésre kerülnek, ha a munkakörüik megfelel a jogszabályban foglalt kritériumoknak – mint állami tulajdonban lévő infrastruktúra védelme, kalózkodás elleni fellépés. Ezek a cégek belföldön és külföldön egyaránt tevékenykedhetnek, az esetek nagy részében gazdasági szempontból kritikus feladatokat végeznek, mint határon túli olaj- és gázipari objektumok őrzése. Az országban elfogadott, hogy olyan magán vagy állami cégek melyek magas biztonsági kockázatnak vannak kitéve, fegyveres őrseget fogadjanak, melyre orosz PSC-ket szerződtenek. Egy 2007-től érvényben lévő jogszabály szerint kőolajvezetékek ellenőrzésére saját fegyveres erőket alkalmazhatnak, kvázi egy belső, magánhadsereget hozhatnak létre. Erőszakot abban az esetben alkalmazhatnak, ha az általuk védett területen bűncselekményt elkövető személy üldözésére kerül sor.

⁶⁵ Kevin Lanigan, i.m.

⁶⁶ A George Washington Jogi Egyetem professzora. Munkájának középpontjában a nemzetbiztonság, az emberi jogok, a fegyveres konfliktusok joga és a külügyi privatizáció áll.

⁶⁷ Jørgen Lindahl (2015) i.m.

⁶⁸ Bővebben: Jørgen Lindahl (2015) Understanding the American Use of Private Military Contractors, University of Oslo, <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/44845/Lindahl-Master.pdf>

Az állami vezetés szempontjából érthetőek az okok, amiért nem fogadja el a PMC-kkel kapcsolatos jogszabály változtatásokat sürgető érveket. Azonban, a katonai magánvállalatok dolgozóinak oldaláról ez néhány esetben nem túl kedvező. Mivel nem kormányzati alkalmazottak és nem a reguláris haderő tagjai a külföldi szolgálat alatt nem rendelkeznek jogi védelemmel és a kormányzat támogatása is csak addig terjed, amíg az az orosz érdekeket szolgálja. Ha egy kontraktor az adott külföldi állam nemzeti jogát megsérti és így büntető vagy polgári per indul ellene, az orosz vezetés nem fogja segíteni. Egy orosz PMC dolgozója szerint a PMC-khez az egész felvételi eljárást az állam titkosszolgálatai végzik. A Kreml tudja, hogy milyen munkát végeznek, azonban ha nehézségekbe kerülnének, a jelenlétüket és a műveleteik valódi jellegét letagadnák.

2018 őszén Putyin elnök aláírt egy rendeletet, amelynek értelmében minden olyan személyre vonatkozó információ, akik orosz hírszerző szolgálatokkal működnek együtt külföldön titkosnak minősül. Így a PMC dolgozóinak munkája államtitoknak számít és az azokról szóló információk felhasználása büntetőeljárást von maga után, még abban az esetben is, mikor maga a katonai magánvállalat működése illegális. Ezzel kikerülve két veszélyforrást is: a jelenlegi vagy volt kontraktorok vallomásait és a vállalatok után nyomozó újságírók cikkeiket.

Bár az orosz PMC-k tevékenységét névlegesen mind a nemzetközi jog, mind azon országok nemzeti jogszabályai szabályozzák, ahol a csoportok jelen vannak, ezek a szabályozások viszonylag kevés korlátot szabnak a katonai magánvállalatok működésére a nemzeti reguláció hiányában.

1.3.3. Nemzetközi jogi háttér

A katonai magánvállalatok jelenléte a nemzetközi térben vitathatatlan és egyre növekvő. Tekintve, hogy nem egy adott állam törvényes haderejéről van szó, amely az ország vezetésének irányítása alá esik, azonban egy-egy ország érdekeit képviselve a reguláris csapatok erejét növelve közvetlenül kapcsolódik be a harctéri tevékenységekbe, egy átfogó nemzetközi szabályozás elengedhetetlen lenne. Azonban egyelőre a fegyveres kontraktorok nemzetközi jogi státusza egy szürke zónába esik, amely a politikai akarat hiányában valószínűleg a közeljövőben nem fog megváltozni. Ez a jogi deficit leginkább a következő kérdésekkel kapcsolatban merül fel: A PMC-k, mint vállalatok és azok dolgozói felelősségre vonhatóak-e, ha igen, hogyan? Ha jogilag nem zsoldosok, kombattánsok vagy civilek a kontraktorok, akkor milyen státuszba tartoznak? Milyen feladatokat lehet kiszervezni a

reguláris haderóból és azokat hogyan lehet ellenőrizni? A felelősség a tevékenységükkel kapcsolatban a szerződő félé, a területi államé, a magánvállalaté vagy a kontraktoroké?

Az 1949. évi genfi egyezmény és annak 1977-es kiegészítő jegyzőkönyve megnevezi azokat a cselekményeket, amelyektől a résztvevő feleknek tartózkodni kell, ennek értelmében a kontraktorok is büntetőjogi felelősségre vonhatók népirtás és emberiség elleni bűncselekmények elkövetése miatt – ez azonban egy fegyveres konfliktusban való részvétel teljes szabályozásához és a felelősségre vonás teljes képességéhez képest elenyésző kontrollt jelent.⁷³ Továbbá, ha a kontraktor beavatkozik a konfliktusba, az nem tisztázott, hogy az az ő személyes felelőssége, a vállalaté vagy a szerződő államé. A PMC alkalmazottai egyéni büntetőjogi felelősségre vonás esetén hivatkozhatnak kvázi katonai irányítás meglétére a vállalkozáson belül, amelyben ők csak parancsot teljesítenek. A vállalatok ellen anyagi kárpótlásért nemzeti bíróságokon pert lehet ellenük indítani, azonban a PMC-ket sok esetben megszüntetik, és új néven alakítják újra, ami nehezíti a jogi felelősségre vonás polgári útját, illetve a szerződő és a területi állam által kötött mentességi megállapodások is felmentik a vállalatokat. A szerződő államok felelősségre vonása a szerződéses alkalmazottak viselkedése miatt, a gyakorlatban szinte lehetetlen. Abban az esetben lehetne számon kérni az államot, ha bizonyíték van arról, hogy kifejezetten utasította a megbízott PMC kontraktorjait a nemzetközi humanitárius jog vagy az emberi jogok megsértésére.⁷⁴ Egyes szakértők szerint, ha a PMC-k személyzete jogsértést követ el, "a vállalat mellett maga az állam is felelős, amely felbérelte ezt a vállalatot".⁷⁵ Ennek ellentmond az a lehetőség az államnak, amivel kihúzhatja magát a felelősségvállalás alól, mivel a PMC-k megjelenése a konfliktusban két vállalat között kötött szerződés alapján történik. Így az állam ebben az esetben mondhatja, hogy nem avatkozhat bele magánvállalatok belső ügyeibe.⁷⁶

Fontosnak tartom kihangsúlyozni, hogy jelenleg nincsen olyan nemzetközi jogszabály, amely átfogóan korlátozná a PMC-k működését. Minden jelenleg létező dokumentum – amelyeket alább bemutatok - csak ajánlásokat tartalmaz.

Montreux-i Dokumentum

⁷³ Laura A. Dickinson (2007) i.m.

⁷⁴ The Practical Guide to Humanitarian Law - Private Military Companies, Overview of the Phenomenon, Medecins Sans Frontieres, <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/private-military-companies/>

⁷⁵ A.V. Manoilo, A. Ya. Zaytsev (2020) i.m.

⁷⁶ A.V. Manoilo, A. Ya. Zaytsev (2020) i.m.

A katonai magánvállalatok nemzetközi szintű szabályozására az első érdemi lépés a montreux-i dokumentum megszületése volt. A svájci külügyminisztérium és a Nemzetközi Vöröskereszt kezdeményezésére 2006 és 2008 között végbement egyeztetések eredményeképpen született meg a dokumentum, amelynek célja a nemzetközi humanitárius jog és az emberi jogok tiszteletben tartásának előmozdítása a magánbiztonság területén és ajánlások útján segíteni az államokat az átfogó nemzeti intézkedések meghozatalában.⁷⁷ Jelenleg⁷⁸ 58 állam támogatja, míg létrejöttékor 17 aláíró állama volt – míg az Egyesült Államok részt vett benne, Oroszország azóta sem ismerte el.⁷⁹ A dokumentum nem bír nemzetközi jogi kötelező erővel, azonban olyan kulcsfontosságú kérdésekkel foglalkozik, mint a kontraktorok státusza, elszámoltathatósága és az állami felügyelet a PMC-k felett. Három ország típust különböztet meg: a szerződő államot (vagyis akik alkalmazzák a magánvállalatot), a területi államot (a fogadó állam, amelynek területén tartózkodnak a kontraktorok) és a székhely szerinti államot (ahonnan a PMC-k „származnak”), illetve megemlíti „minden más kapcsolódó állam felelősségét és kötelezettségeit”.⁸⁰ Az első kategóriába tartozó országok nem szervezhetnek ki olyan feladatokat, melyek az államra lettek rábízva a nemzetközi jog alapján. Emellett biztosítaniuk kell a vállalkozók képzése tartalmazza az őket érintő jogi kötelezettségeket, ennek tudatában cselekedjenek a későbbiekben. A szerződő állam kötelessége mindent megtenni a PMC-k általi jogsértések megakadályozására, illetve a megfelelő szabályzatok és szankciók előírása, a kötelezettségsegések kivizsgálása. A dokumentum megjegyzi, ha a szerződő állam beépítette a PMC-t a fegyveres erőibe vagy az az állam felelős parancsoksága alatt működik, illetve azokban az esetekben mikor állami szervek feladata kerül kiszervezésre vagy konkrétan az állam utasítására hajtja végre feladatát az adott PMC, akkor a nemzetközi szokásjoggal összhangban, az állam lesz a felelős a katonai magánvállalat magatartásáért. A területi és a székhely szerinti állammal kapcsolatban is meghatározza a montreux-i nyilatkozat a felelősségvállalás területeit. Emellett, a katonai magánvállalatok kötelezettségeként említi a

⁷⁷ Congressional Research Service (2010) Private Security Contractors in Iraq and Afghanistan: Legal Issues, 2010. január 7. elérhető:

https://www.everycrsreport.com/files/20100107_R40991_b15610e3b41c7434aa6a0e6bbe1f887747f8ca37.pdf (Letöltés ideje: 2022. 11.02)

⁷⁸ 2022 novemberében

⁷⁹ Participating States of the Montreux Document, Federal Department of Foreign Affairs FDFA, elérhető:

<https://www.eda.admin.ch/eda/en/fdfa/foreign-policy/international-law/international-humanitarian-law/private-military-security-companies/participating-states.html> (Letöltés ideje: 2022.11.03)

⁸⁰ Farkas Ádám, Kálmán János: A katonai tevékenységek kiszervezésének nemzetközi jogi és felelősségi kérdései. In Farkas Ádám, Németh Imre, Konczosné Szombathelyi Márta, Szabados Eszter (szerk.): Optimi Nostri – Díjnyertes Tudományos Diákköri Dolgozatok 2013. Universitas-Győr Nonprofit Kft, Győr, 2013. 25-44. o.

vonatkozó nemzetközi, területi és székhely szerinti államok nemzeti jogszabályainak betartását.⁸¹

A dokumentum⁸² 70 ajánlást, úgy nevezett jól bevált gyakorlatot tartalmaz a PMC-k konfliktusövezetekben való szabályozására. Itt olyan ajánlások kaptak helyet, mint a legálisan kiszervezhető feladatok meghatározása, a magánvállalatoknak a feladat elvégzésére irányuló kapacitásának és képességének felmérése, a szerződéskötés átláthatóságának biztosítása, a területi államok jogi keretének PMC-kre vonatkozó részének felülvizsgálata, kibővítése, a területi és szerződő államok közti információ átadás fontossága és a székhely szerinti államok ellenőrzése a biztonsági szolgáltatások exportja felett.⁸³ Továbbá, a szerződtető állam felelőssége annak az ellenőrzése, hogy az alkalmazottak be tartják-e a szerződésben foglaltakat, illetve a megbízó ország csak akkor köthet szerződést és szervezhet ki feladatokat PMSC-nek ha rendelkezik a megfelelő jogi háttérrel és ellenőrző szervekkel.⁸⁴ „A dokumentum elismeri, hogy a PMSC-k önmagukban nem kötelesek tiszteletben tartani a nemzetközi jogot, amely csak a konfliktusban részt vevő felekre és a magánszemélyekre kötelező, a vállalati jogalanyokra nem.”⁸⁵

DCAF

Svájc 2000-ben kezdeményezte a fegyveres erők demokratikus ellenőrzésével foglalkozó genfi központ (Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces – DCAF) felállítását, amelynek munkájában több mint 60 ország vesz részt. Tevékenységének főiránya a „biztonsági szektor irányítására és ellenőrzésére összpontosít, különös tekintettel az állam és a magánszektor közötti kölcsönhatásra.”⁸⁶

Megalapítása után 10 évvel, ez a szervezet támogatta katonai és biztonsági magánvállalatok nemzetközi magatartási kódexének kidolgozását. A dokumentum konkrét normákat tartalmaz a kontraktorok viselkedésére és a PMSC-kkel való szerződéskötésre vonatkozóan. Ez sem kötelező erejű dokumentum, azonban alapot nyújthat a közösen meghatározott elvek gyakorlatba való átültetéséhez.⁸⁷

⁸¹ Congressional Research Service (2010) i.m.

⁸² The Montreux Document on Private Military and Security Companies, elérhető: <https://shop.icrc.org/the-montreux-document-on-private-military-and-security-companies-pdf-en.html>, (Letöltés ideje: 2022. 11.01)

⁸³ Congressional Research Service (2010) i.m.

⁸⁴ The Montreux Document on Private Military and Security Companies, i.m.

⁸⁵ Congressional Research Service (2010) i.m.

⁸⁶ A.V. Manoilo, A. Ya. Zaytsev (2020) i.m.

⁸⁷ A.V. Manoilo, A. Ya. Zaytsev (2020) i.m.

ENSZ

Az utolsó fontos momentum a nemzetközi jog PMC-kkel foglalkozó területén az ENSZ által felállított munkacsoport tevékenysége, mely kezdetben a zsoldosok alkalmazásával, majd mandátumát kibővítve ma már a katonai magánvállalatok szabályozásával is foglalkozik. Együttműködik a nemzeti kormányokkal és különböző nemzetközi szervezetekkel és éves jelentéseket készít eredményeiről. Összefoglalva a munkacsoport legfőbb törekvéseit az elmúlt évekből, a nemzeti szinten történő szabályozást emelném ki. A kormányoknak elszámoltathatósági és ellenőrzési mechanizmusok kidolgozását, egységes nyilvántartás bevezetését (PMC dolgozók száma, rendszeres információ a tevékenységükről) és átfogó nemzeti jogszabályok létrehozását javasolja.⁸⁸ 2008-ban egy átfogó ajánlást tett, lefektette azokat az elveket, amelyek mentén célszerű lenne meghatározni a PMC-k szabályozását, ide értve az emberi jogok, az állami szuverenitás, a népek önrendelkezési jogának, a nemzeti törvényeknek és a fegyverek garantáltan legális beszerzésének betartását.⁸⁹

Amint a fejezetben már említettem, a nemzetközi jogban egyetlen kötelező erejű dokumentum sincsen, mely szankcionálni tudná a katonai magánvállalatok működését. Ezt a helyzetet, mind a szerződő államok, mind a fogadó államok, mind a PMC-k a saját érdekeik szerint használják ki. Sokkal kifizetődőbb a magánvállalatoknak a jog szürke zónájában tevékenykedni és gyenge szabályozás mellett könnyen tudják az esetleges jogsértéseiket eltakarni, mint ahogyan az államok is gördülékenyebben tudják elfedni saját szerepüket a konfliktusban. Peter W. Singerrel egyetértve⁹⁰ azt mondom, hiába a kezdeményezések, hiába a nagyhatalmak által is aláírt dokumentum, politikai akarat híján nem lesz a közeljövőben drasztikus változás a nemzetközi szabályozásban. A politikai akarat pedig érdekek mentén születik, ebből adódóan, még kevésbé jelentős fejleményekre sem számítok.

2. A dél-amerikai térség

⁸⁸ A.V. Manoilo, A. Ya. Zaytsev (2020) i.m.

⁸⁹ UN doc A/63/325. <https://digitallibrary.un.org/record/638204?ln=en>

⁹⁰ War, Profits, and the Vacuum of Law: Privatized Military Firms and International Law P.W. SINGER, elérhető: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/singer20040122.pdf> (Letöltés ideje: 2022.09.27)

Az első fejezetben részleteiben bemutatott amerikai és orosz katonai magánvállalatok szerepét, megjelenésének okait és következményeit foglalja magába a következő két szekció. Jelen fejezetben a dél-amerikai biztonsági magánszektor kívánom általánosan körbejárni, mik az okai létrejöttének, hogyan működik és alkalmazása milyen problémákat vet fel. Majd a térség történelmi és jelenlegi kapcsolatát a két nagyhatalommal, az Egyesült Államokkal és Oroszországgal. A katonai magánvállalatok jelenléte egy idegen országban lehet segítségnyújtási, gazdasági és politikai érdekérvényesítési, illetve megszállási tevékenységek eszköze is. A harmadik fejezetben ezen jelenségeket vizsgálom Kolumbia, Mexikó és Venezuela esetében.

2.1. Dél-amerikai magánszektor – általánosan hogyan működik a régióban

A magánbiztonsági ágazat a latin-amerikai és karibi térségben jelentősen megnövekedett a 2000-es évektől kezdődően. A DCAF és az ENSZ Latin-Amerika és a Karib-térség Béke, Leszerelés és Fejlődés Regionális Központja (UNLIREC) 2016-ban készített egy tanulmányt a privát biztonsági piac működéséről, kihívásairól, szabályozásáról – vagy annak hiányáról. Ebben a kutatásban több, mint 16 ezer magánvállalatot azonosítottak, amelyek majdnem 2,5 millió embert foglalkoztatnak. Csak Kolumbiában 128%-os növekedést mutatott a magánvállalatok száma, 2000 és 2015 között.⁹¹ „A fegyveres magánbiztonsági ágazat növekedése egyszerre tünete, válasza, részleges megoldása és potenciális súlyosbítója a számos fejlődő országban, köztük a latin-amerikai és karibi térségben tapasztalható fegyveres erőszaknak. (...) a magánbiztonsági ágazat (PSS) növekedése kihívást jelenthet a kormányok számára a magánbiztonsági vállalatok (PSC) ellenőrzésére és szabályozására irányuló erőfeszítéseikben, és a nemzeti felügyelet hiányosságai közvetlenül vagy közvetve (bűnös) fegyveres tevékenységekhez vezethetnek.”⁹² A jogi keret, a kormányok részéről a szabályozás és felügyelet, illetve annak intézményi kapacitása, a munkavállalók képzési követelményei mind hiányoznak a térségben a tanulmány alapján. Továbbá egy másik kutatás szerint a katonai és biztonsági magánvállalatok számának növekedése közvetlenül hozzájárult a korrupcióhoz és az emberi jogok megsértéséhez a latin-amerikai országokban. Mivel a magánvállalatok munkavállalóinak száma bőven meghaladja a rendőrség és más állami rendfenntartó szervek

⁹¹ Armed private security in Latin America and the Caribbean, Regional study, DCAF – UNLIREC, 5.o, elérhető: [INFORME UNLIREC editable correc.cdr \(dcaf.ch\)](https://dcaf.ch/publications/informe-unlirec-editable-correc.cdr) (Letöltés ideje: 2022.11.04)

⁹² DCAF – UNLIREC, 5.o, i.m.

dolgozóit⁹³, a biztonság megvásárolható árucikk lett, amely csak a gazdagabb állampolgároknak elérhető.⁹⁴ Ezen kívül nagyon súlyos problémát jelent az elszámoltathatóság és átláthatóság kérdése, amelyek hiányában az országban tevékenykedő PMSC-k az ügyfelek érdekeit szinte bármilyen módon érvényesíthetik. Az európai és észak-amerikai államok működéséhez képest hézagossabb állami kontroll és a több sebből vérző rendszerrel küzdő fejlődő államok esetében a fegyverek beszerzése, az ellenfelek vagy a konkurencia likvidálása, a nyilvántartásba vétel kikerülése nem meglepő vagy ritka a PMSC-k között.⁹⁵

A térség politikai stabilitását, demokráciához való viszonyulását, ha elemezzük, láthatjuk, hogy nem meglepő a privát biztonsági piac működése körüli probléma halmaz. Ugyan a régió legtöbb országa mára demokratikus intézményeket hozott létre, választás útján állnak fel kormányok és nem is tűnik valószínűleg a visszatérés a teljeskörű tekintélyelvű berendezkedéshez, a rezsimek sokszor ellentmondanak az Európában ismert demokrácia működésének. A pozíciók ismeretségi alapon való kiosztása, az ellenzék ellehetetlenítésére tett erőfeszítések és a hivatalban lévők tisztességtelen előnyökhöz juttatása általánosnak mondható. Továbbá a gazdasági egyenlőtlenség is nagyon magas, amely tovább nehezíti a stabil állami működést.⁹⁶ A 2000-es évek pozitív színezetű változásaihoz képest, mint gazdasági fellendülés, előremutató szociálpolitika és növekvő integrációs törekvések, a 2010-es években gazdasági, politikai és társadalmi válságok ütötték fel a fejüket a térségben.⁹⁷

2.2. Térség fontossága amerikai és orosz szemszögből, illetve a kínai befolyás

A dél-amerikai térség kapcsolata az Egyesült Államokkal nyilvánvalóan adott a földrajzi közelség és az összefonódó történelem okán. Azonban ennek a kapcsolatnak a milyensége folyamatosan változott az idők során és az elmúlt évtizedekben, főként a 2001. szeptember 11-ei terrortámadás után az USA fókusza keletebbre tolódott déli szomszédságáról. Az orosz befolyás és politikai, gazdasági, katonai kapcsolattartás a hidegháború éveiben alakult ki egyes dél-amerikai országokkal. Az említett amerikai szemszögű prioritás csökkenés azonban – többek között – hozzájárult a kínai érdekeltségek megjelenéséhez is a térségben. Ez a

⁹³ Például Brazíliában négy kontraktor jut egy rendőrré, Guatemalában ez az arány öt az egyhez, míg Hondurasban hét az egyhez.

⁹⁴ Alex Cooper (2018) *Private Security Companies Go Unchecked in Latin America*, Organized Crime And Corruption Reporting Project, 2018.03.28, elérhető: [Private Security Companies Go Unchecked in Latin America \(occrp.org\)](https://www.occrp.org/en/press-releases/2018/03/28-private-security-companies-go-unchecked-in-latin-america) (Letöltés ideje: 2022.10.26)

⁹⁵ Alex Cooper (2018) i.m.

⁹⁶ Oxford Bibliographies, Democracy in Latin America, 2022.01.12, elérhető: [Democracy in Latin America - Political Science - Oxford Bibliographies](https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780190264296/obo-9780190264296-0001.xml) (Letöltés ideje: 2022.10.29)

⁹⁷ Szente-Varga Mónika, Bács Zoltán György (2019) *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok*, Dialóg Campus, Budapest

hatalmi érdek háromszög a dél-amerikai országokban egymással nyíltan szembe menve, a nyomásgyakorlás különböző eszközeivel élve, gazdasági, politikai vagy épp katonai lépésekben mutatkozik meg. Ebben a fejezetben ezeket az összefonódásokat, külpolitikai szakításokat és a jelenlegi felállást mutatom be, keretet adva a nagyhatalmi érdekérvényesítés egyik eszközeként megjelenő katonai magánvállalatok térségben való felbukkanásának magyarázatához.

Az Egyesült Államok és a déli térség országai közti kapcsolatot három nagy fejezetre lehet osztani. Az első nagyjából 1820-1830-tól tartott a második világháborúig. Ezekben az években alakult ki az asszimmetrikus, USA-tól függő, egyoldalú kapcsolat, amelyben az Egyesült Államok rákényszerítette a kisebb országokra a saját kritériumait. Ez az egyenlőtlen kapcsolat a két fél különböző típusú gyarmati történelméből gyökerezik. „Az Egyesült Államok történészei Észak-Amerika meghódításának és gyarmatosításának individualista jellegét hangsúlyozzák. Louis Hartz tette híressé a "töredéktársadalom" kifejezést⁹⁸, hogy rámutasson, az Egyesült Államok keleti részének gyarmatait egyéni szerződések alapján népesítették be, (...) olyan telepéseket szállítottak át az Atlanti-óceánon, akik "csontjaikban hordozták a kapitalizmust", és az első ipari forradalomra már felkészülő Anglia körülményeit igyekeztek reprodukálni. A spanyol és portugál Amerikában ezzel szemben a vallási evangelizáció és a birodalmi uralom keveredése zajlott, amely sokkal elmaradottabb és a kapitalista szellemtől távolabb álló társadalmakat eredményezett.”⁹⁹ George Washington, első amerikai elnök külpolitikája az elszigetelődést hangsúlyozta, elutasítva a szerepvállalást az európai konfliktusoktól és az USA területének bővítésére, belső stabilitásának kialakítására koncentrált. A világ vezető ipari hatalmaként, Theodore Rooseveltnél elnöksége alatt már egy új, agresszívabb külpolitikát alkalmazott az Egyesült Államok, első körben a közép-amerikai és a karibi-térségre fókuszálva.¹⁰⁰ Radikális változást az 1930-as évek hoztak, amikor a nagy gazdasági világválság és a második világháború felé sodródó feszült helyzet, egy együttműködőbb és engedékenyebb külpolitikát eredményezett, hiszen az Egyesült Államoknak szüksége lehetett déli szomszédainak támogatására a küszöbön álló konfliktusokban. Ekkor tértek át a „jószomszédi politikára. Tehát az első szakasz, az aktív birodalmi jelenlétet foglalja magába, amely, agresszívebb és engedékenyebb színezetet is

⁹⁸ Louise Hartz (1955) *The Liberal Tradition in America: An Interpretation of American Political Thought since the Revolution*, New York, Harcourt Brace and Co.

⁹⁹ Luis Maira Aguirre (2005) *Relations Between Latin America and the United States: Balance and Prospects*, In: *Politics and Social Movements in an Hegemonic World: Lessons from Africa, Asia and Latin America*, CLACSO, Buenos Aires

¹⁰⁰ Luis Maira Aguirre (2005) i.m.

kapott az említett száz évben.¹⁰¹ A második nagy szakasz a hidegháború éveiben zajlott, ez már sokkal meghatározóbb a jelenlegi felállás szempontjából. Ebben az időben az Egyesült Államok kapcsolata a térség országaival attól függött, hogy a bipoláris világrend két uralkodó ideológiája közül melyikkel szimpatizáltak a déli kormányok. Két kardinális esemény történt az amerikaiak szempontjából: az 1959-es kubai forradalom és az 1979-es politikai válság, amelyet Somoza nicaraguai diktátor megdöntése okozott, majd terjedt tovább Közép-Amerikában. Az amerikai vezetés minden eszközzel próbálta megakadályozni a kommunista hatalomátvételt és támogatta ezen országokban a konzervatív fegyveres erőket.¹⁰²

„A korábbi, laza pánamerikai rendszer 1948-ban alakult át az Amerikai Államok Szervezetévé (OAS), amelyet kritikusai "az Egyesült Államok latin-amerikai gyarmati minisztériumának" tekintettek.”¹⁰³ Ugyan az USA retorikában a képviseleti demokráciát támogatta, amely az OAS dokumentumaiban is rögzítettek, több diktatórikus rendszer létrejöttét vagy fennmaradását is elősegítette a dél-amerikai térségben, ha nemzeti érdekei úgy diktálták. Az 1960-as és 1970-es években Brazíliában, Bolíviában, Uruguayban, Argentínában és Chilében is katonai rezsimeket hoztak létre, támogatva az állami erőket a baloldali politikai csoportok és társadalmi szervezetek felszámolásában.¹⁰⁴ Közvetlenül és közvetve is támogatta az USA a latin-amerikai térség diktatúráit, és a jelenlegi zavargások, korrupció és instabilitás mélyen gyökerezik a hidegháborús nagyhatalmi irányítás éveibe és hatással van a társadalomra a mai napig. Konkrét példával élve, a feloldott titkosítású dokumentumokból kiderült, hogy Nixon elnök és Kissinger külügyminiszter segítséget nyújtott az 1973-as chilei katonai puccshoz, hatalomra segítette Pinochet tábornokot és tudomásuk volt az eltusolt gyilkosságokról és visszaélésekről is.¹⁰⁵

A hidegháború után egy teljesen széttagolt, heterogén helyzet vette át a „blokk-politikát” és a teljes nemzetközi rendszer felé kinyílt védelmi, gazdasági és politikai kapcsolatokban a dél-amerikai országok függése északi szomszédjuktól élesen kirajzolódott.¹⁰⁶ Míg az Egyesült Államok szemében a térség kezdett jelentéktelenebbé válni. „Ez a tendencia a 2001. szeptember 11-i támadásokat követő nemzetközi környezet megváltozása után még inkább megerősödött. Ettől kezdve a terrorizmus elleni harc és a terroristákat feltételezhetően bűjtató

¹⁰¹ Luis Maira Aguirre (2005) i.m.

¹⁰² Luis Maira Aguirre (2005) i.m.

¹⁰³ Luis Maira Aguirre (2005) i.m. 18.o.

¹⁰⁴ Alain Rouquié (1982) *L'état militaire en Amérique Latine*, Paris, Editions du Seuil

¹⁰⁵ Arya Prasad (2020) Latin America during the Cold War Times, *The Kootneeti*, 2020.09.01, elérhető: [Latin America during the Cold War Times \(thekootneeti.in\)](https://www.thekootneeti.in/) (Letöltés ideje: 2022.11.07)

¹⁰⁶ Joseph Nye (2002) *The Paradox of American Power*, Cambridge, Harvard University Press

államok elleni megelőző akciók teljes mértékben dominánsak lettek.”¹⁰⁷ A térségben ebben az időben csak pár kardinális kérdés kapott figyelmet, többek között a mexikói határ lezárása és a kolumbiai droggkartellek és gerillaszervezetek elleni fellépés, utóbbira a Pentagon kidolgozta a Kolumbia-tervet.¹⁰⁸

Tekintve, hogy a régió az USA legnagyobb külföldi olajszállítója és dinamikusan fejlődő kereskedelmi partnere, kapcsolatuk felívelő tendenciát mutat a 9/11 után kialakult semleges politikához képest. Továbbá az Egyesült Államok irányába tartó migráció és az illegális drogszállítmányok forrásaként továbbra is erős kihívást jelent az USA-nak. Azonban a domináns befolyás korszaka véget ért, a dél-amerikai térség országainak nagyrésze megerősödött és kibővített kapcsolati hálóját, többek között Kínával.¹⁰⁹ Peking az Övezet és Út Kezdeményezés (Belt and Road Initiative, továbbiakban: BRI) és az Regionális Átfogó Gazdasági Partnerség (Regional Comprehensive Economic Partnership, továbbiakban: RCEP) révén köt saját megállapodásokat a dél-amerikai országokkal és egyre több befektetést eszközöl a távközlési és infrastrukturális szektorokba.¹¹⁰

Európai országokkal, Kanadával és kelet-ázsiai országokkal is különböző kereskedelmi beruházásokat írtak alá, az Európai Unió és a Dél-amerikai Közös Piac (továbbiakban: MERCOSUR)¹¹¹ közötti megállapodást hosszú évek tárgyalásai után 2019-ben sikerült megkötni. „Az Európai Unió országaiból Latin-Amerikába irányuló közvetlen külföldi befektetések egy évtizede meghaladják az amerikai befektetéseket.”¹¹²

Az oroszok a hidegháború éveit vetették meg lábukat az amerikai kontinens déli részén, az USA ellenes államok vezetőivel szövetkezve. A kommunista ideológia híveit támogatva több állammal is komoly katonai és gazdasági kapcsolatot alakítottak ki, amely a Szovjetunió felbomlása utáni nehéz éveket követően, a 2000-es években segítették a visszatérésüket a kontinensre. Vannak államok, ahol a régi szövetségre támaszkodva, van, ahol pedig újonnan

¹⁰⁷ Luis Maira Aguirre (2005) i.m.

¹⁰⁸ A Kolumbia-tervvel a harmadik fejezetben foglalkozom részleteiben.

¹⁰⁹ [U.S.-Latin America Relations | Council on Foreign Relations \(cfr.org\)](#)

¹¹⁰ P. Michael McKinley (2021) *The Case for a Positive U.S. Agenda with Latin America*, Center for Strategic and International Studies, elérhető: [The Case for a Positive U.S. Agenda with Latin America | Center for Strategic and International Studies \(csis.org\)](#) (Letöltés ideje: 2022.11.02)

¹¹¹ A Dél-amerikai Közös Piac egy nemzetközi szervezet Dél-Amerikában. 1986-ban Argentína és Brazília között megkötött kereskedelmi szerződés hívta életre, majd Uruguay és Paraguay csatlakozásával fejlődött nemzetközi szervezetté. Célja a tagországok közötti kereskedelmi akadályok lebontása és az egységes vámtarifa kialakítása. Venezuela 2006-ban lett tagja a szervezetnek, amelyet 2016 decemberében felfüggesztettek. Társult tagjai: Bolívia, Chile, Kolumbia, Peru, Ecuador.

¹¹² *U.S. – Latin America Relations*, Council on Foreign Relation Press, 2008. május, elérhető: [U.S.-Latin America Relations | Council on Foreign Relations \(cfr.org\)](#) (Letöltés ideje: 2022.11.02)

kialakított kapcsolatok szerint vannak jelen. Tekintve, hogy gazdasági erejük a térségben jelenlévő Egyesült Államokhoz és Kínához képest jócskán gyengébb, mint ahogy erőikvetítési képességekben sem érik utol az amerikaiakat, leginkább haditechnikai exportjukkal tudnak jelen lenni a dél-amerikai területen. Egy példa a gazdasági különbségekre: 2013-ban 18,4 milliárd dollár volt az orosz kétoldalú kereskedelem a latin-amerikai és a karibi-térséggel, míg Kína 288,9 milliárdos üzletet bonyolított ugyanebben az évben.¹¹³

A történelmi alapok, amelyekre Oroszország a régióban épít, magukban foglalják a Kubától, illetve Nicaraguától, Peruig és Kolumbiáig terjedő országokban lévő, örökölt szovjet hadifelszereléseket is, amelyek alapot teremtenek az orosz katonai szerepvállaláshoz ma, beleértve a felszerelések karbantartására és felújítására vonatkozó szerződéseket, valamint az újak eladását. Összesen több mint 400 régi szovjet eredetű katonai helikopter van a térségben, és az újonnan értékesített katonai helikopterek 42 százaléka is orosz.¹¹⁴

Azonban, nem felejtethjük el, hogy nukleáris nagyhatalomról van szó, amely képességével képes valós veszélyt vagy akár komoly fenyegetést okozni az USA határaihoz közel eső területeken – gondoljunk csak az 1962-es kubai rakétaválságra. Így vitathatatlan, hogy az oroszok kihívást jelentenek az amerikai nemzetbiztonság számára. 2015-ben Szergej Sojgu védelmi miniszter Kubában, Venezuelában és Nicaraguában is tárgyalt az országok vezetőivel, a térség kikötőihöz és repülőtereihöz való hozzáférésről, utóbbival alá is írt megállapodást a Corinto és Bluefields kikötőihöz való orosz hozzáférés megkönnyítéséről, valamint a kábítószer-ellenes együttműködés megerősítéséről és a fegyvereladások megvitatásáról. Továbbá a régió elsődleges fegyverszállítója, csak Venezuelának 2001 és 2013 között 11 milliárd dollárban adott el fegyvereket, emellett Perunak és Brazíliának is jutott az orosz exportból.¹¹⁵

Az említett történelmi kötődésekre épített kapcsolatok jelennek meg többek között Nicaraguában és Kubában is, előbbi esetében az újjáépítést elősegítette Daniel Ortega sandinista vezető 2007-es visszatérése a hatalomba, valamint Ortega bajtársi gesztusa, amikor kormánya az ENSZ második tagországaiként elismerte az oroszbarát szakadár

¹¹³ Evans Ellis (2015) *Russian Engagement in Latin America and the Caribbean: Return to the „Strategic Game” in a Complex-Interdependent Post-Cold War World?*, Strategic Studies Institute, 2015.04.24, elérhető: [Russian Engagement in Latin America and the Caribbean: Return to the "Strategic Game" in a Complex-Interdependent Post-Cold War World? — Strategic Studies Institute \(armywarcollege.edu\)](https://www.armywarcollege.edu/strategic-studies-institute/publications/russian-engagement-in-latin-america-and-the-caribbean-return-to-the-strategic-game-in-a-complex-interdependent-post-cold-war-world/) (Letöltés ideje: 2022.11.06)

¹¹⁴ Evan Ellis (2022) *Russia's Latest Return to Latin America*, *Global Americans*, 2022.01.19, elérhető: [Russia's Latest Return to Latin America \(theglobalamericans.org\)](https://www.theglobalamericans.org/2022/01/19/russias-latest-return-to-latin-america/) (Letöltés ideje: 2022.11.06)

¹¹⁵ Evans Ellis (2015) i.m.

köztársaságokat, Abháziát és Dél-Ossetiát 2008-ban. Kubában sokat nyomott a latba az újbóli jó viszony kiépítésében, a 35 milliárd dolláros adósság 90 százalékának elengedése. El Salvadorhoz Sacher Ceren gerillavezér megválasztásakor nyíltak meg a kapuk Oroszország előtt, Peru esetében pedig Oroszország volt az elsődleges fegyverszállító az 1960/70-es években és a kapcsolat Alvaro elnök diktatúrájának vége után is fennmaradt. Utóbbi országban jelentős számú orosz gyártmányú repülőgép, helikopter szervizeléséről írtak alá szerződést, valamint szállító- és harci helikopterek további értékesítéséről a perui hadsereg számára. Az olyan országokból, mint Kolumbia, Peru és Bolívia, Európába irányuló kokain és más kábítószeres növekvő áramlása indokolta az Oroszország és Latin-Amerika közötti bűnüldözési együttműködést. Ugyanakkor ez a szerepvállalás az orosz biztonsági együttműködés kiterjesztésének platformjává is vált. Mind Peruban, mind Nicaraguában az orosz és a partnerországok kormányai megosztják egymással a hírszerzési információkat, és közös kábítószer-ellenes műveleteket hajtottak végre. Sőt, Nicaraguában Daniel Ortega elnök még ennél is tovább ment, és orosz hadihajókat hívott meg, hogy az ország karibi partjainál járőrözzenek a kábítószer elleni küzdelemben.¹¹⁶

A korábban említett orosz nukleáris képességek megjelenése a térségben, nem példa nélküli, 2008-ban, miközben Oroszország és Grúzia között fegyveres konfliktus zajlott, Tu-160-as nukleáris fegyverrendszerek hordozására is alkalmas bombázókat telepített Venezuelába, majd négy hadihajót. 2013-ban ismét bombázókat küldött a térségbe, amikor az USA és az EU nyomást gyakorolt az országra az ukrajnai szakadár erők támogatása miatt, ezután 2018-ban is, amikor az orosz kormány ki is jelentette, hogy légi támaszpontot kíván létesíteni a venezuelai La Orchilla-szigeten.¹¹⁷

Összességében, a gazdasági és diplomáciai kapcsolatok jelentette profit mellett egy hidegháborúra emlékeztető, csak több szereplős és kevésbé kiegyenlített nagyhatalmi játszma rajzolódik ki. A térség stratégiai fontossága az oroszok szempontjából az USA közelsége és az amerikai terjeszkedés akadályozása, amelyet leginkább katonai eszközökkel tud érvényre juttatni. Ezen eszközök közé tartoznak a katonai magánvállalatok telepítései is, amely leglátványosabban Venezuelában látszik. Erre a következő fejezet országtanulmányaiban térnek ki.

¹¹⁶ Evans Ellis (2015) i.m.

¹¹⁷ Evan Ellis (2022) i.m.

3. Országtanulmányok

3.1. Kolumbia

Kolumbiában a privát biztonsági és katonai vállalatok nagymértékű elterjedése és káros következményeik miatt, a politikai döntéshozók megpróbálták lépéseket tenni a magánbiztonsági ágazat ellenőrzésére szolgáló jogi keret kidolgozására, létrehozták az SVSP szervet (Superintendencia de Vigilancia y de Seguridad Privada), amely a magánbiztonság megfigyeléséért és felügyeletéért felelős az országban. A kolumbiai jogban a 2012-ben módosított 1994. évi 356. számú rendelet szabályozza, amely az őrkörl és magánbiztonsági szolgálatokról szól. Ez hozta létre az említett felügyeleti szervet és továbbá engedélyezi a biztonsági feladatok állami felügyelet alatt történő kiszervezését. 2006-ban egy újabb jogszabályban átreformálták az SVSP struktúráját, hogy praktikusabban illeszkedjen a feladatokhoz. Ezenkívül a különleges szolgáltatásokat és a közösségi őrző-védő és magánbiztonsági szolgáltatások szabályozására megszületett az 1994-es rendelet kiegészítéseként az 1997. évi 2974-es jogszabály. Illetve a témához kapcsolódik még egy 1993-as törvény, amely külön rendelkezéseket tartalmaz a fegyverek, lőszer és robbanóanyagok magánbiztonsági szolgáltatók általi használatára vonatkozóan.¹¹⁸

Azonban a PMSC-k nemzeti jogban való szabályozására tett kísérletek – mint ahogyan azt már az Egyesült Államok és Oroszország esetében is láttuk – politikai akarat hiányában nem hatékony a gyakorlatban. Az állami hatóságok sok esetben alábecsülik a magánvállalatok jelentette kockázatokat. Tovább nehezíti a helyzetet, hogy a külföldi PMSC-k sok esetben a megállapodás értelmében teljes mentességet kapnak az országban, illetve a kolumbiai állampolgárok más országban bejegyzett vállalatokhoz való felvételét és külföldön nyújtott szolgálatát egy törvény sem szabályozza. A kolumbiai kormány és a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők – Néphadsereg (FARC-EP) közötti 2016-os megállapodásban¹¹⁹ szó esik a magánbiztonsági szolgálatok felügyeletére és területi ellenőrzésére szolgáló nemzeti mechanizmus végrehajtásáról, és tervezi a PSC-ek szabályozó jogi keret frissítését.¹²⁰ Ebben az elmúlt években nem történt érdemi változás, azonban tekintve, hogy a FARC egykori tagja

¹¹⁸ Private Security Governance Database, Geneva Centre for Security Sector Governance, elérhető: <https://www.businessandsecurity.dcaf.ch/en/colombia-0> (Letöltés ideje: 2022.10.15)

¹¹⁹ Bővebben: Történelmi megállapodás a kolumbiai kormány és a FARC között, Euronews, 2016.08.26, elérhető: [Történelmi megállapodás a kolumbiai kormány és a FARC között | Euronews](#)

¹²⁰ Private Security Governance Database, i.m.

Gustavo Petro lett 2022 júniusában Kolumbia első baloldali elnöke,¹²¹ esetleg várható fejlődés ebben a kérdésben.

Összegezve, ugyan történt előrelépés a nemzeti jogi szabályozás terén, a gyakorlatban azt a minimális követelményrendszert is könnyedén ki lehet kerülni és nem okoz komoly akadályt vagy megkötést sem a hazai, sem a külföldi magánvállalatoknak.

A magánvállalatokat Kolumbiában a helyi vezetés, az amerikai kormány, és a nagy multinacionális vállalatok is szerződtetik. A következőkben ezt mutatom be, különös hangsúllyal az Egyesült Államok érdekeit képviselő PMC-ken.

Kolumbia gazdag kőolajban és más természeti erőforrásokban, például földgázban, kőszénben, fában, aranyban és drágakövekben, így számos külföldi vállalatot vonzott az erőforrások kitermelésében. Az állam az Amerikai Egyesült Államokba irányuló szénimport legnagyobb forrása, 2011-ben pedig a tizedik legnagyobb olajszállítója volt.¹²² A termékeny és ásványi anyagokban gazdag földekre érkezett kitermelő vállalkozások és multinacionális cégek sokszor konfliktusokkal terhelt övezetekben folytatnak kitermelést, bányászatot, így védelmük érdekében szerződést kötöttek egy helyi magán biztonsági vállalattal, félkatonai szervezettel. Az egyik leghíresebb szervezet az AUC, vagyis a Kolumbiai Egyesült Önvédelmi Erők, a jobboldali gerillák ernyőszervezete, amely azért alakult az 1990-es évek végén, hogy megvédje a vállalkozásokat és a földeket a helyi kommunista gerilláktól, mint például a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC) és a Nemzeti Felszabadító Hadsereg (ELN). A cél elérése érdekében sokszor illegális eszközöket is bevetettek, például az amerikai Drummond Company szénipari vállalat üzemeltette bányák és szállítási infrastruktúra érdekében végzett munkája során „az AUC zaklatta, fenyegette, megölte és erőszakkal kitelepítette a Drummond La Loma bányaprojektjével szomszédos Mechoacan vidéki övezet parasztjait. Emellett a mechoacai földeket az AUC-hez kapcsolódó korrupt kormánytisztviselők csalárd közigazgatási eljárások révén adták át a Drummondnak.”¹²³

Az amerikai katonai magánvállalatok, tekintve a két ország közötti nagy múltú kapcsolatot, régóta jelen vannak. Ennek egyik legkiemelkedőbb és leginkább szemléletes példája a Plan Colombia, vagyis a Kolumbia Terv. Ezt 2000-ben a Clinton-adminisztráció engedélyezte, a fő

¹²¹ Papp Atilla (2022) Volt gerillaharcos nyerte a választásokat, először lesz baloldali elnöke Kolumbiának, 24.hu, 2022.06.20, elérhető: [kolumbia elnökválasztás | 24.hu](https://www.24.hu/cikk/20220620_kolumbia_elnokvalasztas) (Letöltés ideje: 2022.11.09)

¹²² Tori Aarseth (2012) Private Military Companies: assisting the transnational capitalist class in accumulation by dispossession, American University in Cairo

¹²³ C. N. González, K. Valencia (2018) *Improving Human Rights in the Private Security Industry: Envisioning the Role of ICoCA in Latin America*, Business and Human Rights Journal, Cambridge University Press, 9.o.

célja pedig a kolumbiai állam támogatása a gerillák által ellenőrzött területek visszafoglalása és a kábítószer-termelés csökkentése, elpusztítása az USA-ban meghirdetett *kábítószer elleni háború* részeként. Már a stratégiai terv kidolgozásával is az MPRI nevű amerikai PMC-t bízták meg – a kolumbiai védelmi minisztériumi képviselők tiltakozása ellenére – ugyanis az amerikai diplomáciai táviratokból kiderült: a kolumbiai államot túl gyengének tartották. Kolumbia az IMF-től fel vett hitel kötelezettségeként megszorító intézkedéseket és a szociális kiadások csökkentését vezette be, amelyre válaszul a munkások ezrei vonultak az utcára. A kormány a Kolumbia Terv stratégiájával összhangban a militarizált opciót választotta és a haderő egy része fegyveresen bevonult a fővárosba.¹²⁴

A kolumbiai változások elősegítését célzó intézkedések, alapvetően helyi kezdeményezésként volt feltüntetve, amely amerikai támogatást élvez. A gyakorlatban a dél-amerikai országnak kevés beleszólási lehetősége volt a műveletekre, ugyanis a kifogásokkal szemben a támogatások megvonását helyezték kilátásba. A Terv katonai aspektusa nem kérdéses, a támogatási összeg fele az amerikai katonai magánvállalatok szerződéseire fizették ki. Az országban jelen volt az MPRI mellett többek között a DynCorp, a Lockheed-Martin, a CCE, az ARINC, az Olgoonik Logistics, a United Technologies, a Textron és a Northrop Grumman. Ez a hozzávetőleges felsorolás jól mutatja, milyen arányban vettek részt az amerikai kontraktorok a Kolumbia Terv végrehajtásában. Azonban a papíron leírt célokhoz képest hamar kiderült, hogy a kábítószer elleni háború egyben felkelés elleni küzdelem és a kormányerők támogatása is. A PMC-k egy része katonai helikoptereket szállított, működtetett és tartott karban. A DynCorp szerződése talán a legjobban dokumentált a terepen dolgozó PMC-k közül. Bár a fő feladatai a kábítószer-termesztés felszámolása, a képzés és a kábítószer-felszámolás volt, a DynCorp "részt vesz a légi szállításban, felderítésben, kutatásban és mentésben, légi orvosi evakuálásban, felszerelés és személyzet egyik országból a másikba történő szállításában, valamint a repülőgépek karbantartásában is".¹²⁵ Hivatalosan a DynCorp csak a kolumbiai rendőrség azon egységeinek nyújtott támogatást, amelyek kábítószer-termesztés elleni lépésekért voltak felelősek, de a valóságban "a terepen "parancsnoki és ellenőrzési" funkciót látott el."¹²⁶ Az említett PMC kontraktorjai szerint – akik nagy része katonai háttérrel rendelkezett, azon belül is a különleges erők egységeinél – a Kolumbiában végzett tevékenységük alig tér el a reguláris haderőben végzett feladataiktól. A

¹²⁴ Tori Aarseth (2012) i.m.

¹²⁵ Jeremy Bigwood (2001) DynCorp in Colombia: Outsourcing the Drug War, Corpwatch, 2001.05.23, elérhető: [DynCorp in Colombia: Outsourcing the Drug War | corpwatch](#) (Letöltés ideje: 2022.11.10)

¹²⁶ Jeremy Bigwood (2001) i.m.

kábítószer ültetvények elleni lépések kifejezetten összekapcsolódtak a felkelés elleni küzdelemmel. A permetező repülőgépeket, az azt támogató két helikoptert és repülőgépet, szárazföldi katonai előrenyomulás is követte, hogy megtisztítsák a területet a felkelőktől, vagy az ellenállás egyéb forrásaitól. A kontraktorok adták általában a légi járművek pilótáit és személyzeteit, illetve a földi irányítás nagy részét. Továbbá kiképzést is tartottak a kolumbiai haderő számára, a gerillákkal szembeni sikeresebb fellépés érdekében.¹²⁷

Az USA vezetése teljes mértékben el szeretne volna kerülni, hogy belekeveredjenek a kolumbiai polgárháborúba. Az ezt szabályozó kongresszusi törvény az amerikai csapatok legnagyobb létszámát 1000 fő alatt határozta meg, azonban ezt könnyedén ki lehetett játszani. A kolumbiai kormány az Egyesült Államoktól függetlenül szerződtesett PMC-ket, illetve azok a katonai magánvállalatok, amelyekkel az USA kötött szerződést harmadik országbeli állampolgárokat fogadott fel. A polgárháborúból való konzekvens kimaradás – látszatra -, az amerikai érdekérvényesítést a PMC-k kezébe adta. „Egy kolumbiai katonai elemző is úgy fogalmazott, hogy a PMC-k egyértelmű előnyt jelentenek az amerikai külügyminisztérium számára, mivel a helyszínen meglehetősen láthatatlanok. Nemcsak, hogy nem tartoznak bizonyos ellenőrzési és elszámoltathatósági mechanizmusok alá, hanem civil ruhát is viselnek, szemben egy katonai kontingenssel.”¹²⁸

Az amerikai segélyként befolyt összeg, a Kolumbia Terv költségvetésének utólagos kivizsgálásból kiderült, hogy a kormánytagok és a velük együtt dolgozó félkatonai csoportok – köztük volt kartell-tagok – politikai előremenetelét támogatta nagy részt. „Bár a Kolumbia Terv állítólag a drogellenes harc része, végül egy olyan kormányt és államapparátust támogatott, amelyek mélyen részt vesznek a kábítószerrel kapcsolatos korrupcióban.”¹²⁹ Összegezve az USA Kolumbiában való megjelenését, a hangzatos cél, nem volt más, mint jól hangzó üres mondat. Az amerikai PMC-k konkrét harci tevékenységet végeztek, részt vettek a polgárháborúban. Ha ezt a reguláris haderővel tennék, a társadalmi támogatottság nagyon alacsony lenne, azonban a médiában sokkal kevesebb figyelmet kapnak a kontraktorokat ért incidensek, mint a katonákat. Így, bár voltak kint kiképzési feladatot ellátó hivatásos katonák, a frontvonalra csak PMC dolgozókat küldtek, akik mentesültek a kolumbiai bíróságok előtti

¹²⁷ Tori Aarseth (2012) i.m.

¹²⁸ Tori Aarseth (2012) i.m. 54.o.

¹²⁹ Tori Aarseth (2012) i.m. 60. o.

felelősségre vonás alól. Továbbá, a kolumbiai kormánynak sem kellett elszámolnia a külföldi beavatkozás vádjával, hiszen elviekben ilyen nem történt.¹³⁰

3.2. Venezuela

Az orosz magánvállalatok első – ismert – bevetése a nyugati féltekén 2017-re tehető Venezuelában,¹³¹ a 2019-es politikai történések után pedig tovább növelték a kontraktorok számát az oroszok.¹³²

Oroszország külpolitikájában Venezuela több okból kifolyólag is fontos szerepet tölt be. Chavez elnökségének 1998-as kezdete óta USA-ellenes szövetségese az orosz államnak, Dél-Amerikában, az ENSZ-ben és az olajtermelő országok között is. A venezuelaiak elsősorban orosz és kínai irányultságán Chavez halála sem változtatott, az új elnök, Maduro folytatta az Egyesült Államok ellenes külpolitikát. Az orosz kapcsolat a dél-amerikai ország hadikiadásán is meglátszik, 20 év alatt 12 milliárd dollárért vásárolt Moszkvától fegyvereket, többek között T-72-es harckocsikat, BMP-3 és BTR-80 páncélozott járműveket, Szu-30 vadászgépeket, Mi-17 és Mi-35 helikoptereket és egyéb katonai felszerelést.¹³³ Szoros gazdasági függés is kialakult közöttük, mivel Venezuelának Oroszország a legfőbb hitelezője. Az elmúlt pár évben tizenhét milliárd dollár érkezett az orosz államtól, állami vállalatoktól.¹³⁴ Cserébe azonban az orosz olajvállalat (Rosznyefty) kitermelési jogokat kapott a venezuelai olajmezőkön, illetve megszerezte a PDVSA¹³⁵ amerikai leányvállalatának majdnem 50%-át. Az orosz vezetés a politikában is nyíltan állást foglalt, a kezdetektől fogva támogatta Maduro elnököt - 2018-ban nukleáris fegyverhordozó képességgel rendelkező bombázót és repülőgépeket is telepített az országba. Mint a második fejezetben már említettem, erőketvités tekintetében már korábban is történtek lépések, 2008-ban két orosz Tu-160 bombázó és hadihajó, 2013-ban pedig további bombázók érkeztek az országba. Oroszország és Venezuela megállapodott egy venezuelai fegyver és lőszer gyártó üzem létrehozásáról is -

¹³⁰ Tori Aarseth (2012) i.m.

¹³¹ Andrew Roth (2019) Russian mercenaries reportedly in Venezuela to protect Maduro, *The Guardian*, 2019.01.25, elérhető: <https://www.theguardian.com/world/2019/jan/25/venezuela-maduro-russia-private-security-contractors> (Letöltés ideje: 2022.10. 07)

¹³² B. Katz, S. G. Jones, C. Doxsee, N. Harrington (2020) i.m.

¹³³ Evan Ellis (2022) i.m.

¹³⁴ A dél-amerikai ország elhúzódó gazdasági válsága miatt, az oroszok felé fennálló tartozásuk átstrukturálásáról 2017-ben aláírtak egy szerződést.

¹³⁵ Petroleos de Venezuela (PDVSA) – venezuelai állami olajvállalat

bár a projekt jelentős késedelmet szenvedett a korrupció és egyéb problémák miatt.¹³⁶ 2005-ben írták alá a megállapodást, amely 2011-re készült volna el, azonban miután elsikkasztottak egy millió rubelt, a kivitelező cég igazgatóját pedig letartóztatták, 2021 júniusában is csak 80%-on állt a projekt.¹³⁷

Amikor 2019-ben a nemzetgyűlés elnöke, Juan Guaidó, Maduroval szemben Venezuela elnökének kiáltotta ki magát és ezt az USA is elismerte, az oroszok fokozottan veszélyben érezték magukat az általuk támogatott elnök valós közelségbe került bukása miatt. Az oroszok elítélték az amerikai beavatkozást és kiemelték, hogy számukra továbbra is megkérdőjelezhetetlen Maduro elnöksége.¹³⁸

A legnagyobb orosz PMC, a Wagner Csoport 400 kontraktort telepített összesen Venezuelába, az erre irányuló újságírói kérdésekre az orosz miniszterelnök-helyettes azt a kitérő választ adta, hogy „Venezuela területén nem tartózkodnak orosz katonák. Lényeges elem azonban a nyilatkozat szóhasználata, (...) ami az orosz terminológiában a hivatásos katonákat jelenti.”¹³⁹ Elemezve a helyzet körülményeit és a venezuelai hadsereg létszámát, a Wagner Csoport tagjai valószínűsíthetően Maduro személyi védelmét és esetleg menekülését biztosítják az országból - mint Janukovics orosz segítséggel történő kimenekítése Ukrajnából 2014-ben – továbbá megfigyelést, kiberbiztonsági védelmet nyújtanak és az orosz kereskedelmi műveletek biztonságát támogatják.¹⁴⁰ A 2019-es politikai krízist megelőző két évben pedig orosz üzleti érdekeltségeket és vállalatok telephelyeit, például a Rosneftet¹⁴¹ őrizték a Wagner Csoport tagjai.¹⁴² Az orosz PMC-k bevetéseinél, mint ahogy Szíria esetében olvashattuk, nem ritka, hogy az orosz védelmi minisztérium tulajdonában álló eszközöket használják, Venezuelába is az orosz légierő repülőgépein, egy Iljusin Il-62M és egy Antonov An-124 fedélzetén érkeztek a kontraktorok.¹⁴³ A Rostec orosz állami vállalat pedig egy katonai helikopter kiképzőközpont építését fejezte be 2019 tavaszán, és az intézményt azon a

¹³⁶ Evan Ellis (2022) i.m.

¹³⁷ Nikita Petrov (2021) Venezuela: la fábrica de Kaláshnikov, una realidad cada vez más cercana, Russia Beyond, 2021.09.17, elérhető: [Venezuela: la fábrica de Kaláshnikov, una realidad cada vez más cercana - Russia Beyond ES \(rbth.com\)](https://www.russiabeyond.com/en/venezuela-la-fabrica-de-kalashnikov-una-realidad-cada-vez-mas-cercana-russia-beyond-es-rbth-com) (Letöltés ideje: 2022.11.12)

¹³⁸ Rácz András (2019). Oroszország és a venezuelai válság, *Nemzet és Biztonság*, 2019/2. szám, 4-11 o., elérhető: [nemzet es biztonsag 2019 02 2 racz.pdf \(nemzetesbiztonsag.hu\)](https://www.nemzet-es-biztonsag.hu/2019/02/2/racz.pdf), (Letöltés ideje: 2022.10.02)

¹³⁹ Rácz András (2019) i.m.

¹⁴⁰ Evan Ellis (2022) i.m.

¹⁴¹ A PJSC Rosneft Oil Company egy orosz integrált energetikai vállalat, amelynek székhelye Moszkvában található.

¹⁴² B. Katz, S. G. Jones, C. Doxsee, N. Harrington (2020) i.m.

¹⁴³ Rácz András (2020) i.m.

napon avatták fel, amikor Donald Trump akkori amerikai elnök felszólította az oroszokat, hogy azonnal vonuljanak ki Venezuelából.¹⁴⁴

Az orosz magánhadserg dél-amerikai megjelenése tökéletes példa, az állami érdekek nem hivatalos érvényesítésére. Venezuelában párhuzamosan kellett orvosolni az USA befolyási övezetének visszaszorítását, vagyis még egy amerika-barát kormány megalakulását, az orosz gazdasági érdekeltségek védelmét és a politikai szövetségük fennmaradását, amelyet nyílt beavatkozással, ilyen messze az anyaországtól, az USA érdekszférájának számító térségben nem léphettek meg az oroszok. Így, a 'hihető tagadhatóság' mentén a PMC-knek kiszervezve éri el célját az orosz állam.

2020 tavaszán egy megghiúsult puccskísérletről számoltak be a hírek, május 3-án 60 venezuelai disszidens és két amerikai kontraktor, a Silvercorp ismert PMC dolgozói kíséreltek meg partraszállni az országban és elmozdítani hivatalából Maduro elnököt. Nyolcan életüket veszítették és tizenheten fogságba estek – köztük a két kontraktor, akiknek kihallgatását az állami televízió közvetítette. Az Egyesült Államok két hónappal korábban bűnösnek találta Nicolas Maduro-t kábítószer-kereskedelem vádjával és több millió dolláros jutalmat ajánlott a letartóztatásáért. Az ideje korán leleplezett támadás után nyilvánosságra került az amerikai PMC és Guaidó Stratégiai Bizottsága között született szerződés, amelynek célja a puccskísérlet végrehajtása volt. Azonban Juan Guaidó elvileg 2019-ben visszalépett a megállapodástól és az USA kormányával együtt tagadja részvételét vagy tudomását a Gideon-műveletről.¹⁴⁵

A kísérlet több kérdést is felvet, hiszen az amerikai vezetés tagadása ellenére lehetett Washington a megrendelő – hiszen épp ez az egyik eleme a PMC-k népszerűségének, hogy hiba esetén könnyedén hárítható a részvétel. Azonban a venezuelai hírszerzés már előre tudott az ügyről és mind az USA vezetése, mind egy nagy referenciával rendelkező katonai magánvállalat részéről érthetetlen egy ennyire kidolgozatlan terv. Mindenesetre, akárhol is csúszott hiba a rendszerbe, amerikai kontraktorok megpróbálták ellehetetleníteni Maduro elnököt a kormányzástól, hozzásegítve ezzel Juan Guaidó-t az elnöki székhez. Oroszország

¹⁴⁴ Tom O'Connor (2019) Russia Opens Military Center in Venezuela, Defying U.S. Threats, Newsweek, 2019.04.02, elérhető: [Russia Opens Military Center in Venezuela, Defying U.S. Threats \(newsweek.com\)](https://www.newsweek.com/russia-opens-military-center-venezuela-defying-us-threats-1234567) (Letöltés ideje: 2022.11.07)

¹⁴⁵ Jack Dealney (2020) „Operation Gideon”: The Amphibious Assault against Venezuela, Centre for Research on Globalization, 2020.07.28, elérhető: ["Operation Gideon": The Amphibious Assault against Venezuela. - Global Research](https://www.globalresearch.globalresearch.net/operation-gideon-the-amphibious-assault-against-venezuela/) Global Research - Centre for Research on Globalization (Letöltés ideje: 2022.11.08)

élesen bírálta a régió destabilizálására tett amerikai kísérletet és az ENSZ-hez fordult az ügy kivizsgálása ügyében.¹⁴⁶

A sikertelen akció után tovább nőtt a feszültség az Egyesült Államok – és a nyugati világ – illetve Venezuela között. Ennek köszönhetően a Wagner csoport után a VEGA Strategic Services nevű, ukrainából származó, majd ciprusra költözött volt orosz elit különleges erők tagjait foglalkoztató katonai magánvállalat is megjelent a dél-amerikai országban. A twitterre több posztban is megerősítésre került a jelenlétük és fotók is napvilágot láttak – azonban ezeket szinte azonnal törölték a platformról. Azonban addigra már megállapításra került, hogy a VEGA kontraktorairól van szó, akik kiképzési és védelmi feladatokat látnak el. Valószínű, hogy a Gideon-műveletre válaszul képeznek ki új egységeket Maduro haderejében. A VEGA igazgatója, Anatolij Szmolin, aki egy Legat Corps nevű cég tulajdonosa is, amely elsősorban oroszországi magánbiztonsági és őrző-védő szolgáltatásokat nyújt, így szinte biztos, hogy itt is az orosz állami érdekek kiküldetésében járnak el.¹⁴⁷

4. Konklúzió

A kutatás során különböző kérdésekre kerestem a választ, amelyeknek megválaszolásával érthetőbbé válik a katonai magánvállalatok jelenlegi, illetve jövőbeni működése, motivációja. A dolgozatban vizsgált államok esetében kiemelendő egy közös pont: a katonai magánvállalatok szerepe és az irántuk való kereslet még tovább fog nőni a jövőben. Azonban, míg Keleten egyre inkább összeolvad az állami vezetéssel, addig Nyugaton valóban privát cégekről beszélünk, a maguk urai, nem ők függnek a kormánytól, hanem az ország vezetése függ tőlük. Így a működésben rejlő kockázatok is mások, Oroszország esetében az állam meghosszabbított karjaként, a hihető tagadhatóság elve szerint kerülnek bevetésre, az állami érdekek korlátlan érvényesítése a potenciális veszélyforrás. Az Egyesült Államoknál a PMC-k hatalma jelenthet fenyegetést akár a nemzet biztonságára nézve, mivel egy gyengén szabályozott fegyveres erő összpontosul magánkézben. A dél-amerikai országokban a biztonsági helyzet radikális megváltoztatására, a társadalmi berendezkedések átstrukturálására lenne szükség ahhoz, hogy a privát védelmi piac kereslete csökkenjen. Erre nem látok sok esélyt. Szintén közös halmazt mutat a vizsgált államoknál, hogy miért éri meg a privát

¹⁴⁶ Wes Martin (2022) VEGA Strategic Services and Venezuela, Grey Dynamics, 2022.01.26, elérhető: [VEGA Strategic Services and Venezuela - Grey Dynamics](#) (Letöltés ideje: 2022.11.04)

¹⁴⁷ Wes Martin (2022) i.m.

biztonsági – és védelmi ipar használata. A nagyhatalmi érdekeik tagadható érvényesítésének eszközei a magánvállalatok, amely annak ellenére, hogy a „tagadható” szó nem minden esetben érvényesül, mégis hatékonynak látszik. A másik nagyon fontos érv, a költséghatékonyság. Míg egy reguláris katonának az iskoláztatása, a kiképzése, az ellátása, a bevetése miatt létrejött költségek, a hazaérkezés utáni összegek – gyógykezelés, segély -, illetve a leszerelést követően, a veteránoknak kiutalt jelentős nyugdíj mind az állami költségvetést terheli, addig a magánvállalatok szerződésére kifizetett összegén túl, minden egyéb költséget a PMC áll a kontraktorjai számára. Ez hosszútávon óriási megtakarítást jelent az államoknak. Megállapítható, hogy ugyan a hidegháború végével kialakult változás generálta a PMC-k megjelenését, a kutatásból tisztán látszik, hogy nem időszakos folyamatról van szó és nem fog eltűnni a nemzetközi rendszer változásával. A dél-amerikai térségben vizsgálva a két hatalom katonai magánvállalatokon keresztül megjelenő befolyását, azt mondom, rendkívül összetett képről van szó. Többféle meggondolás, motiváció, félelem és szövetség is áll a háttérben egy-egy bevetés elrendelése előtt és ez az országok között is mutathat még további eltéréseket. Azonban egy dolog nagyon élesen látszik és a nagyhatalmak között sincsen ebben eltérés: a legfőbb érdek a sajátjuk. Amint ezt elegendő erővel alátámasztották, utána jön a másik hatalom ellehetetlenítése és a további, kisebb rendű motivációk sora.

Felhasznált irodalom

10 U.S. Code § 802 - Art. 2. <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/10/802> (Letöltés ideje: 2022.10.01)

10 U.S.C. §§ 801-946 <https://law.justia.com/codes/us/2012/title-10/subtitle-a/part-ii/chapter-47/> (Letöltés ideje: 2022.10.01)

22 U.S.C. Subchapter II. – Military Assistance and Sales, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2010-title22/html/USCODE-2010-title22-chap32-subchapII.htm> (Letöltés ideje: 2022.10.01)

28 U.S. Code § 1346 - United States as defendant, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/28/1346> (Letöltés ideje: 2022.10.01)

A.V. Manoilo, A. Ya. Zaytsev (2020) International Legal Status of Private Military Companies, *Her. Russ. Acad. Sci.* 90, 49–55, elérhető: <https://link.springer.com/article/10.1134/S1019331620010098> (Letöltés ideje: 2022. 11. 02.)

Alain Rouquié (1982) *L'état militaire en Amérique Latine*, Paris, Editions du Seuil

Alena Ledeneva (2013) *Can Russia Modernize? Sistema, Power Networks, and Informal Governance*. New York, Cambridge University Press

Alex Cooper (2018) *Private Security Companies Go Unchecked in Latin America*, Organized Crime And Corruption Reporting Project, 2018.03.28, elérhető: [Private Security Companies Go Unchecked in Latin America \(occrp.org\)](https://www.occrp.org/en/private-security-companies-go-unchecked-in-latin-america) (Letöltés ideje: 2022.10.26)

Alexandre Faite (2004) Involvement of Private Contractors in Armed Conflict: Implications under International Humanitarian Law, *Defence studies*, 4(2), 3.o.

Andrew Roth (2019) Russian mercenaries reportedly in Venezuela to protect Maduro, *The Guardian*, 2019.01.25, elérhető: <https://www.theguardian.com/world/2019/jan/25/venezuela-maduro-russia-private-security-contractors> (Letöltés ideje: 2022.10. 07)

Armed private security in Latin America and the Caribbean, Regional study, DCAF – UNLIREC, 5.o, elérhető: [INFORME UNLIREC editable correc.cdr \(dcaf.ch\)](https://www.dcaf.ch/publications/informe-unlirec-editable-correc-cdr) (Letöltés ideje: 2022.11.04)

Arms Export Control Act (AECA), 22 U.S.C. § 2778, <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title22/chapter39&edition=prelim>

Arya Prasad (2020) Latin America during the Cold War Times, *The Kootneeti*, 2020.09.01, elérhető: [Latin America during the Cold War Times \(thekootneeti.in\)](https://www.thekootneeti.in/latin-america-during-the-cold-war-times) (Letöltés ideje: 2022.11.07)

Az Európai Parlament 2021. november 25-i állásfoglalása az emberi jogok katonai és biztonsági magánvállalatok általi megsértéséről, különös tekintettel a Wagner-csoportra, elérhető: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0482_HU.html (Letöltés ideje: 2022. 10.28)

B. Katz, S. G. Jones, C. Doxsee, N. Harrington (2020): *The Expansion of Russian Private Military Companies*, Center for Strategic and International Studies, 2020. szeptember, <https://russianpmcs.csis.org/> (Letöltés ideje: 2022.10.27.)

Benicsák Péter (2011) Katonai magánvállalatok áttekintése, *Hadtudomány*, 2011/3, elérhető: https://www.mhtt.eu/hadtudomany/2011/3/HT_2011_3_13.pdf (Letöltés ideje: 2022.10.10)

Brewis, Joanna and Godfrey, Richard (2018). 'Never call me a mercenary': Identity work, stigma management and the private security contractor. *Organization*, 25(3), 335–353.

Bukkvoll, Tor - Åse G. Østensen (2020): *The Emergence of Russian Private Military Companies: A New Tool of Clandestine Warfare*. In *Special Operations Journal*, vol. 6, issue 1, p. 9.

C. N. González, K. Valencia (2018) *Improving Human Rights in the Private Security Industry: Envisioning the Role of ICoCA in Latin America*, Business and Human Rights Journal, Cambridge University Press, 9.o.

Code of Federal Regulations, International Traffic in Arms Regulations, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CFR-2016-title22-vol1/xml/CFR-2016-title22-vol1-chapI-subchapM.xml>

Jørgen Lindahl (2015) Understanding the American Use of Private Military Contractors, University of Oslo, <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/44845/Lindahl-Master.pdf> (Letöltés ideje: 2022.09.28)

Joseph Nye (2002) *The Paradox of American Power*, Cambridge, Harvard University Press

Kovács Gergely (2012) Az Executive Outcomes tevékenysége Sierra Leonében, *Hadtudományi Szemle*, 5(3-4), Budapest, elérhető: https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/static/pdfs/web/viewer.html?file=https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/10823/kovacs_gergely_158_165.pdf?sequence=2&jsAllowed=y (Letöltés ideje: 2022.11.01)

Kevin Lanigan, *Legal Regulation of PMSCs in the United States: The Gap between Law and Practice*, Sicherheit und Frieden, fall 2008.

Laura A. Dickinson (2007) Accountability of Private Security Contractors under International and Domestic Law, Vol. 11, No. 31, 2007. december 26,
<https://www.asil.org/insights/volume/11/issue/31/accountability-private-security-contractors-under-international-and-domestic-law> (Letöltés ideje: 2022. március 15.)

Louise Hartz (1955) *The Liberal Tradition in America: An Interpretation of American Political Thought since the Revolution*, New York, Harcourt Brace and Co.

Luis Maira Aguirre (2005) *Relations Between Latin America and the United States: Balance and Prospects*, In: *Politics and Social Movements in an Hegemonic World: Lessons from Africa, Asia and Latin America*, CLACSO, Buenos Aires

Military Extraterritorial Jurisdiction Act of 2000,
<https://www.congress.gov/search?q=%7b%22source%22:%22legislation%22,%22search%22:%22cite:PL106-523%22%7d> (Letöltés ideje: 2022.09.28)
Mumford, Andrew (2013): Proxy Warfare. Cambridge: Polity Press, 43.o.

Nikita Petrov (2021) Venezuela: la fábrica de Kaláshnikov, una realidad cada vez más cercana, Russia Beyond, 2021.09.17, elérhető: [Venezuela: la fábrica de Kaláshnikov, una realidad cada vez más cercana - Russia Beyond ES \(rbth.com\)](https://www.russiabeyond.com/en/2021/09/17/venezuela-the-kalashnikov-factory-a-reality-getting-closer/) (Letöltés ideje: 2022.11.12)

Not So Private Military and Security Companies, Center for Strategic and International Studies, 2020.09.25, elérhető: <https://www.csis.org/blogs/post-soviet-post/not-so-private-military-and-security-companies>, (Letöltés ideje: 2022.10.13)

Oleksii Tsiaruk (2021) Utilization of Private Military Companies in the Contemporary International Security Environment, National Defense University, elérhető: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD1153958.pdf> (Letöltés ideje: 2022.10.20)

O. Bures, H. Carrapico (2017) Private security beyond private military and security companies: exploring diversity within private-public collaborations and its consequences for security governance. In: *Crime Law Soc Change* 67: 229–243.o

Oxford Bibliographies, Democracy in Latin America, 2022.01.12, elérhető: [Democracy in Latin America - Political Science - Oxford Bibliographies](#) (Letöltés ideje: 2022.10.29)

P. Michael McKinley (2021) *The Case for a Positive U.S. Agenda with Latin America*, Center for Strategic and International Studies, elérhető: [The Case for a Positive U.S. Agenda with Latin America | Center for Strategic and International Studies \(csis.org\)](https://csis.org/publications/the-case-for-a-positive-u-s-agenda-with-latin-america) (Letöltés ideje: 2022.11.02)

Papp Atilla (2022) Volt gerillaharcos nyerte a választásokat, először lesz baloldali elnöke Kolumbiának, *24.hu*, 2022.06.20, elérhető: [kolumbia elnökválasztás | 24.hu](#) (Letöltés ideje: 2022.11.09)ű

Participating States of the Montreux Document, Federal Department of Foreign Affairs FDFA, elérhető: <https://www.eda.admin.ch/eda/en/fdfa/foreign-policy/international-law/international-humanitarian-law/private-military-security-companies/participating-states.html> (Letöltés ideje: 2022.11.03)

PMC contractor definiton, Law Insider, elérhető: [PMC CONTRACTOR Definition | Law Insider](#) (Letöltve: 2022.12.11)

Private Security Governance Database, Geneva Centre for Security Sector Governance, elérhető: <https://www.businessandsecurity.dcaf.ch/en/colombia-0> (Letöltés ideje: 2022.10.15)

PUBLIC LAW 102-256—MAR. 12, 1992, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-106/pdf/STATUTE-106-Pg73.pdf> (Letöltés ideje: 2022.09.28)

Rácz András (2019). Oroszország és a venezuelai válság, *Nemzet és Biztonság*, 2019/2. szám, 4-11 o., elérhető: [nemzet es biztonsag 2019 02 2 racz.pdf \(nemzetesbiztonsag.hu\)](#), (Letöltés ideje: 2022.10.02)

Russian Federation Constitution, Article 5, elérhető: [1680a1a237 \(coe.int\)](#) (Letöltés ideje: 2022.12.11)

Szente-Varga Mónika, Bács Zoltán György (2019) *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok*, Dialóg Campus, Budapest

The Criminal Code of The Russian Federation, Article 369, elérhető: [Crimes Against Peace and Mankind's Security \(russian-criminal-code.com\)](#) (Letöltés ideje: 2022.12.11)

The Montreux Document on Private Military and Security Companies, elérhető: <https://shop.icrc.org/the-montreux-document-on-private-military-and-security-companies-pdf-en.html>, (Letöltés ideje: 2022. 11.01)

The Practical Guide to Humanitarian Law - Private Military Companies, Overview of the Phenomenon, Medecins Sans Frontieres, <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/private-military-companies/> (Letöltés ideje: 2022.10.03)

Title 48—Federal Acquisition Regulations System, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CFR-2012-title48-vol3/pdf/CFR-2012-title48-vol3-chap2.pdf> (Letöltés ideje: 2022.08.28)

Tom O'Connor (2019) Russia Opens Military Center in Venezuela, Defying U.S. Threats, *Newsweek*, 2019.04.02, elérhető: [Russia Opens Military Center in Venezuela, Defying U.S. Threats \(newsweek.com\)](#) (Letöltés ideje: 2022.11.07)

Tori Aarseth (2012) Private Military Companies: assisting the transnational capitalist class in accumulation by dispossession, American University in Cairo

Torture (18 U.S.C. 2340A) <https://www.justice.gov/archives/jm/criminal-resource-manual-20-torture-18-usc-2340a> (Letöltés ideje: 2022.09.28)

U.S. – Latin America Relations, Council on Foreign Relation Press, 2008. május, elérhető: [U.S.-Latin America Relations | Council on Foreign Relations \(cfr.org\)](#) (Letöltés ideje: 2022.11.02)

UN doc A/63/325. <https://digitallibrary.un.org/record/638204?ln=en> (Letöltés ideje: 2022.10.01)

War, Profits, and the Vacuum of Law: Privatized Military Firms and International Law P.W. SINGER, elérhető: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/singer20040122.pdf> (Letöltés ideje: 2022.09.27)

Wes Martin (2022) VEGA Strategic Services and Venezuela, Grey Dynamics, 2022.01.26, elérhető: [VEGA Strategic Services and Venezuela - Grey Dynamics](#) (Letöltés ideje: 2022.11.04)

1989. évi 20. törvényerejű rendelet a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények I. és II. kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről, 47. cikk, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=98900020.TVR&searchUrl=/gyorskereso%3Fkeyword%3D1949%2520genf> (Letöltés ideje: 2022. február 28.)